

Na osnovu člana 16. stav 4. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Prečišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a u vezi s članom 40. stav 2. Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 149. sjednici, održanoj dana 07.04.2022. godine, d o n o s i

ZAKLJUČAK
o davanju saglasnosti na Plan obrazovanja odraslih
Zeničko-dobojskog kantona za period 2022 - 2024. godina

I.

Daje se saglasnost na Plan obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2022 - 2024. godina, broj: 10-34-4318/22. od 30.03.2022. godine, koji čini sastavni dio ovog zaključka.

II.

Za realizaciju ovog zaključka zadužuje se Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona.

III.

Zaključak stupa na snagu danom donošenja.

Broj: 02-_____/22
Datum, 07.04.2022. godine
Zenica

PREMIJER

Mirnes Bašić

DOSTAVLJENO :

1x Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,
1x Vijeće za obrazovanje odraslih, putem Ministarstva,
1x a/a.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE,
NAUKU, KULTURU I SPORT
Vijeće za obrazovanje odraslih

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina
ZENICA-DOBOJ CANTON

MINISTRY OF EDUCATION,
SCIENCE, CULTURE & SPORT
Adult Education Council

PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH
ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA
ZA PERIOD 2022 – 2024. GODINA

mart, 2022. godine

SADRŽAJ

Glosar obrazovanja odraslih.....	3
Uvod.....	6
1. Pravni osnov za donošenje Plana obrazovanja odraslih.....	7
2. Implementacija Plana za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2019–2021. godina.....	9
3. Kretanja na tržištu rada (nezaposlenost, zaposlenost, iskazane potrebe tržišta rada)	11
3.1.Srednjoročne procjene kretanja tržišta rada	18
4. Prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih	21
5. Infrastrukturne djelatnosti potreba obrazovanja odraslih.....	25
6. Raspoređivanje programa obrazovanja odraslih na jedinice lokalne samouprave	29
7. Okvirni obim sredstava za obrazovanje odraslih	30
8. Ministarstva koja su nadležna za obrazovanje odraslih	32
9. Programi i dinamika njihovog ostvarivanja	33
10. Prioritetne aktivnosti obrazovanja odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu za period 2022 – 2024. godina	34

GLOSAR OBRAZOVANJA ODRASLIH

AKREDITACIJA - Eksterna ocjena kvaliteta rada organizatora obrazovanja odraslih kojom se procjenjuje kvalitet organizatora obrazovanja odraslih kao i programa koje oni provode, te potvrđuje da organizatori obrazovanja zadovoljavaju unaprijed utvrđene kriterije i standarde za obavljanje djelatnosti i izvođenje određenog programa.

ANDRAGOGIJA - Nauka koja se bavi učenjem odraslih i didaktičko-metodičkim specifičnostima procesa obrazovanja odraslih.

ANDRAGOŠKI RADNICI - Lica koja izvode programe obrazovanja odraslih ili osiguravaju stručnu podršku i pomoć u njihovoj realizaciji.

CJELOŽIVOTNO UČENJE - Sveukupna aktivnost učenja tokom života, a s ciljem unapređenja kompetencija unutar lične i građanske, te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja; obuhvata učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno).

DOKVALIFIKACIJA - Stjecanje višeg stepena kvalifikacije u okviru istog zanimanja, odnosno dodatno stručno obrazovanje prema posebno utvrđenim programima i stjecanje novih znanja i vještina u okviru istog zanimanja.

Primjer: KV zavarivač - VK zavarivač (III stepen → V stepen)

FORMALNO OBRAZOVANJE - Obrazovanje koje se realizira u obrazovnim ustanovama unutar formalnog školskog sistema (od osnovne škole do univerziteta), u skladu sa propisanim standardima i nastavnim planovima i programima donesenim ili odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti i putem kojeg se stječu odgovarajuće javne isprave (svjedodžbe, diplome) i kvalifikacije.

INFORMALNO UČENJE - Spontano, neplanirano samostalno učenje i stjecanje znanja, vrijednosti, stavova, sposobnosti i vještina kroz svakodnevne aktivnosti vezane za posao, porodicu ili slobodno vrijeme.

INKLUZIVNO OBRAZOVANJE - Pravo na jednake mogućnosti tokom obrazovanja za sve osobe, naročito one sa posebnim obrazovnim potrebama (odrasle osobe sa teškoćama u učenju i odrasle osobe sa invaliditetom).

ISHODI UČENJA - Izjave o tome šta polaznik obrazovanja odraslih treba da zna, razumije i može da obavlja na kraju završenog ciklusa učenja, odnosno programa obrazovanja, definirane kroz znanje, vještine i stavove/lične kompetencije.

JAVNA ISPRAVA - Isprava koju izdaje organizator obrazovanja odraslih koji ima odobrenje nadležnih obrazovnih vlasti za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih i za izvođenje programa obrazovanja odraslih za koji se izdaje javna isprava.

JAVNO VAŽEĆI OBRAZOVNI PROGRAM - Program obrazovanja koji je donio ili odobrio nadležni organ.

KLJUČNE KOMPETENCIJE ZA CJELOŽIVOTNO UČENJE - Evropskim referentnim okvirom definiran skup kompetencija koje su potrebne svakom pojedincu za lični razvoj, aktivan građanski život, društvenu integraciju i zapošljavanje; U Bosni i Hercegovini to su: jezičko – komunikacijske kompetencije na maternjem jeziku, jezičko – komunikacijske kompetencije na stranom jeziku, matematička pismenost i kompetencije u nauci i tehnologiji, informatička pismenost, učiti kako se uči, socijalno-građanske kompetencije, samoinicijativnost i poduzetništvo, kulturna osviještenost i kulturno izražavanje, kreativno-produktivne kompetencije i tjelesno-zdravstvene kompetencije.

KOMPETENCIJA - Sposobnost primjene znanja, vještina i vlastitih, socijalnih i metodoloških sposobnosti, na radnom mjestu ili tokom učenja, kako u privatnom tako i u profesionalnom razvoju; (u kontekstu Evropskog kvalifikacijskog okvira kompetencija je opisana kao samostalnost i odgovornost).

KURIKULUM - Sistematski i strukturalni okvir kojim se definiraju program obrazovanja (svrha, ciljevi, sadržaji, ishodi) i kontekst njegove realizacije (organizacija, aktivnosti, sredstva učenja, kriteriji i načini vrednovanja, evaluacija).

KVALIFIKACIJA - Formalni naziv za krajnji rezultat procesa obrazovanja koji podrazumijeva i posjedovanje javne isprave koju izdaje ovlaštena ustanova.

Primjer: mašinski tehničar (IV stepen), profesor matematike (VII stepen)

NEFORMALNO OBRAZOVANJE - Organiziran proces učenja i obrazovanja usmjeren ka osposobljavanju odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti, za lični razvoj i dopunjavanje znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje izvedu organizatori obrazovanja odraslih (škole, centri za obuku, poslovni subjekti, agencije i dr.) i koje se odvija neovisno od formalnog sistema obrazovanja i ne vodi stjecanju javnih isprava i kvalifikacija.

OBRAZOVANJE ODRASLIH - Skup procesa učenja, formalnih i ostalih, u kojem odrasle osobe razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljile svoje potrebe ili potrebe svojih društava; Obrazovanje odraslih je integralni dio sistema obrazovanja u Bosni u Hercegovini.

ODRASLI - Lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, odnosno lica starija od 18 godina koja se obrazuju, a pri tom nemaju status učenika ili studenta.

ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH - Ustanove, organizacije i drugi pravni subjekti koji ispunjavaju uvjete za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih.

OPIS POSLA/ZANIMANJA - Detaljna lista dužnosti i zadataka koje osoba ima u svom poslu / zanimanju.

OSIGURANJE KVALITETA - Sistem i postupci koji se primjenjuju radi očuvanja dogovorenih standarda proizvoda i usluga, te njihovog stalnog unapređenja.

OSPOSOBLJAVANJE - Stjecanje teorijskog i praktičnog znanja i vještina potrebnih za obavljanje jednostavnih i manje složenih poslova određenog zanimanja putem kraćih programa.

PODRUČJE RADA / STRUKA / PORODICA ZANIMANJA / OBLAST ZANIMANJA - Glavna klasifikacija srodnih specifičnih zanimanja koja uključuju opšte proizvode, procese ili usluge.

Primjer: Mašinstvo i obrada metala, Zdravstvo, Saobraćaj

POLAZNIK - Lice koja pohađa programe obrazovanja odraslih.

PREKVALIFIKACIJA - Obrazovanje i osposobljavanje za drugo zanimanje, odnosno obrazovanje i osposobljavanje koje licu sa već prethodno stečenim stručnim zvanjem/zanimanjem omogućava da stekne novo zanimanje, tj. nove kompetencije za obavljanje nove profesionalne djelatnosti radi lakše zapošljivosti.

Primjer: KV stolar → KV zidar; ekonomski tehničar → mašinski tehničar

SPECIJALIZACIJA - Obrazovanje i osposobljavanje u okviru istog zanimanja radi stjecanja posebnih znanja i radnih vještina neophodnih za obavljanje određenih poslova.

SREDNJA STRUČNA ŠKOLA - Škola u kojoj se, pored odgovarajućeg općeobrazovnog programa, ostvaruju i stručni programi za III stepen stručne spreme, te stječu zanimanja odgovarajuće struke.

SREDNJA TEHNIČKA ŠKOLA - Škola u kojoj se, pored odgovarajućeg općeobrazovnog programa, ostvaruje stručni program za IV stepen stručnog zvanja/zanimanja odgovarajuće struke.

SREDNJE STRUČNO OBRAZOVANJE I OBUKA - Integralni dio obrazovnog sistema Bosne i Hercegovine; obezbjeđuje obrazovanje i osposobljavanje za zanimanje, stjecanje znanja i naučnih osnova određene struke, osnovu kontinuirane obuke, razvijanje ljubavi prema radu i sl., a sve s ciljem aktivnog uključivanja u proces rada ili nastavak daljnjeg obrazovanja.

STANDARD KVALIFIKACIJE - Standard koji određuje uvjete za stjecanje javne isprave o određenoj kvalifikaciji; uključuje sve podatke potrebne za određivanje nivoa, kreditnih bodova i profila kvalifikacije i podatke potrebne za osiguravanje kvaliteta standarda kvalifikacije.

STANDARD ZANIMANJA - Popis svih poslova koje pojedinac obavlja u određenom zanimanju i popis kompetencija potrebnih za njihovo uspješno obavljanje; predstavlja osnovu za razvoj standarda kvalifikacija i programa obrazovanja/obuke.

USAVRŠAVANJE - Svaki oblik obrazovanja nakon završenog inicijalnog obrazovanja ili tokom radnog vijeka koje treba pomoći osobi da poboljša ili aktualizira svoja već stečena znanja i/ili kompetencije, da stekne nove kompetencije u pogledu profesionalnog napredovanja i da se lično i profesionalno usavršava.

VJEŠTINE - Sposobnost primjene znanja i korištenja principa "znati kako" da se izvrši određeni zadatak i da se riješi problem; mogu biti kognitivne (uključuju korištenje logičkog, intuitivnog i kreativnog razmišljanja), praktične (podrazumijevaju fizičku spretnost i korištenje metoda, materijala, sprava i instrumenata) i socijalne (vještine komuniciranja i saradnje, emocionalna inteligencija i druge).

ZANIMANJE - Skup poslova i radnih zadataka (radnih mjesta) koji su svojim sadržajem i vrstom organizaciono i tehnološki toliko srodni i međusobno povezani da ih obavlja jedan izvršilac koji posjeduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i vještine.

ZNANJE - Skup činjenica, principa, teorija i praksi koje se odnose na područje rada ili izučavanja, nastao kao rezultat usvajanja informacija u procesu učenja.

Uvod

Jedno od osnovnih ljudskih prava definisanih Općom deklaracijom o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda je i pravo na učenje i obrazovanje.

Prema članu 26. stav 1. navedene Deklaracije, „Svako ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje mora biti besplatno, barem na početnim i opštim stepenima. Osnovno obrazovanje mora biti obavezno. Tehničko i stručno obrazovanje mora biti dostupno svima; više obrazovanje treba biti pristupačno svima na osnovu sposobnosti.“

Obrazovanje odraslih je kao osnovno pravo naznačeno u mnogim dokumentima, naročito unutar okvira Obrazovanja za sve (EFA)¹ i dio je međunarodnog sporazuma o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima.²

U posljednje dvije decenije, u fokus obrazovnih politika evropskih zemalja sve više ulazi obrazovanje i učenje odraslih. Posmatrano u svjetlu brzih promjena koje se događaju u svim aspektima društva i u kojima se prepliću različiti interesi i zahtjevi javnog i privatnog sektora, tržišta rada, civilnog društva i pojedinca, sve su veća i izvjesnija očekivanja da će svaki pojedinac htjeti i morati stjecati i obnavljati svoja znanja tokom cijelog života. Zato obrazovanje odraslih postaje najdinamičniji segment obrazovnih sistema u Evropi i svijetu. Kako bi bilo u funkciji podizanja konkurentnosti privrede, jačanja socijalne kohezije i podrške ličnom razvoju pojedinca, obrazovanje odraslih treba razvijati kao specifičnu, fleksibilnu i vrlo važnu komponentu sveukupnog obrazovnog sistema i učiniti ga dostupnim svima, kroz različite vidove obrazovanja i učenja (formalne, neformalne, informalne).

Bosna i Hercegovina ima višedecenijsku tradiciju institucionalnog obrazovanja odraslih. Nakon II svjetskog rata ustanovljen je okvir, koji je sredinom pedesetih godina 20. stoljeća zaprimio sve karakteristike sistema i bio dio jedinstvenog obrazovnog sistema na lokalnom i državnom nivou (tada republičkom). Sve veće sredine (općine) imale su radničke univerzitete, a osnovne i srednje škole su radile na opismenjivanju i omogućivanju stjecanja kvalifikacija stanovništvu za ulazak na tržište rada. Naime, mali broj građana je završavao osnovnu školu, a pogotovo je bilo malo građana sa srednjoškolskim obrazovanjem. Stoga je tada bilo neophodno, zbog ubrzane industrijalizacije, za kratko vrijeme osigurati osposobljavanje velikog broja nekvalificirane radne snage za obavljanje određenih poslova.

Obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini, pa i na području općina i gradova Zeničko-dobojskog kantona, je naročitu ekspanziju doživjelo 70-ih godina prošlog vijeka.

Formalnim obrazovanjem (završetak osnovne škole, stjecanje srednjoškolskog obrazovanja, prekvalifikacija i dokvalifikacija) od devedesetih godina 20. stoljeća bavile su se osnovne i srednje škole i troškovi obrazovanja su padali na teret polaznika.

Ubrzan tehnološki razvoj, izmjenjive potrebe tržišta rada i globalizacija nameću sve izraženiju potrebu građana za cjeloživotnim učenjem, a obavezu društvu da osigura uslove za cjeloživotno obrazovanje. U Bosni i Hercegovini skoro dvije decenije postoje naponi da se uredi zakonski okvir za obrazovanje odraslih, a što je jedna od obaveza koje su vlasti Bosne i Hercegovine definirale u članu 20. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj:18/03) kao obavezu nadležnih vlasti u entitetima, kantonima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine.

Na nivou Bosne i Hercegovine su 2014. godine donesena dva važna dokumenta koji su smjernice za uređenje ove oblasti od strane nadležnih vlasti u entitetima, kantonima i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine. Naime, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine donijelo je Odluku o usvajanju Principa i standarda obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 39/14) i

¹ Education for All

² International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

Stratešku platformu razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj: 96/14).

Donošenjem ovih strateških dokumenata na nivou Bosne i Hercegovine, administrativne jedinice nadležne za obrazovanje u Bosni i Hercegovini (kantoni i Brčko distrikt BiH) su donijele zakone o obrazovanju odraslih.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na 4. sjednici održanoj 28.01.2021. godine razmotrilo i usvojilo Informaciju o provođenju Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2014. – 2020., te u vezi s tim zaključilo da:

- Vijeće ministara Bosne i Hercegovine prepoznaje značajno postignuće nadležnih obrazovnih vlasti u pogledu donošenja vlastitih zakona na svim nivoima vlasti u području obrazovanja odraslih.
- Vijeće ministara Bosne i Hercegovine podržava aktivnosti koje provodi Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje učešćem u programima iz oblasti obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja: EAAL - Implementacija Evropske agende za obrazovanje odraslih i EPALE - Elektronička platforma za obrazovanje odraslih u Evropi.

1. Pravni osnov za donošenje Plana obrazovanja odraslih

Pravni osnov za donošenje Plana obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona sadržan je u članu 39. Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18).

Vijeće za obrazovanje odraslih, formirano rješenjem Vlade Zeničko-dobojskog kantona broj: 02-34-1411/21 od 28.01.2021. godine na mandat od četiri godine, istim je obavezano da u skladu sa odredbama Zakona predlaže Plan obrazovanja odraslih za period od tri godine.

Plan obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona utvrđuje:

- a) prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih,
- b) infrastrukturne djelatnosti potreba obrazovanja odraslih,
- c) raspoređivanje programa obrazovanja odraslih na jedinice lokalne samouprave,
- d) okvirni obim sredstava za obrazovanje odraslih,
- e) ministarstva koja su nadležna za obrazovanje odraslih,
- f) programe i dinamiku njihovog ostvarivanja.

Može se istaći da je Zeničko-dobojski kanton, donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih 2014. godine i njegovim inoviranjem (izmjenama i dopunama) 2018. godine, stvorio osnovne pravne pretpostavke da se sačini organizacijski i stručni okvir za ostvarenje prava građana Zeničko-dobojskog kantona na obrazovanje i učenje tokom cijelog života.

U Tabeli 1. dat je prikaz važećih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu.

Tabela 1. Lista važećih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu

Zakon o obrazovanju odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/14
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/18
Pravilnik o standardima i normativima za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 1/16
Pravilnik o postupku odobravanja izvođenja formalnih programa obrazovanja odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16
Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta za osnivanje centra za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16
Pravilnik o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja Registra ustanova za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16
Dopuna Pravilnika o postupku utvrđivanja uvjeta, sadržaju i načinu vođenja Registra ustanova za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/17
Pravilnik o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanju andragoške dokumentacije	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16
Dopuna Pravilnika o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanju andragoške dokumentacije	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 13/17
Dopuna Pravilnika o sadržaju, obliku, načinu vođenja i čuvanju andragoške dokumentacije	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 14/17
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencija u ustanovama za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16
Dopuna Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencija u ustanovama za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 15/17
Dopune Pravilnika o sadržaju, obliku, načinu vođenja evidencija u ustanovama za obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 3/18
Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/16
Dopuna Pravilnika o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 8/18
Dopuna Pravilnika o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 10/19
Pravilnik o dopunama Pravilnika o sadržaju i postupku izdavanja javne isprave u obrazovanju odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 2/20
Pravilnik o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad/praktična nastava, sadržaju i načinu vođenja Jedinstvenog registra poslodavaca	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 18/19
Program za osnovno obrazovanje odraslih	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 5/18
Ažurirani spisak odobrenih formalnih programa za obrazovanje odraslih u srednjim školama upisanih u registar ustanova za obrazovanje odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 15/19
Javno važeći program andragoškog osposobljavanja/usavršavanja „Osnovna andragoška obuka“	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 19/18
Javno važeći program obrazovanja odraslih „Curriculum globALE – Andragoška obuka“ - Program osposobljavanja/usavršavanja andragoških uposlenika	„Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 3/19

2. Implementacija Plana za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2019-2021. godina

U pripremama za izradu *Plana za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2022-2024. godina*, svakako je potrebno napraviti osvrt na Plan obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2019-2021. godina i njegovu realizaciju.

U Planu za period 2019-2021. godinu bile su definirane sljedeće aktivnosti:

1. Pokretanje inicijative za donošenje Strategije razvoja obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona
2. Izrada Strategije razvoja obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona
3. Izrada i uvođenje softvera za monitoring i osiguranje kvaliteta u oblasti obrazovanja odraslih
4. Realizacija andragošskog osposobljavanja uposlenika u obrazovanju odraslih po javno važećem programu „Osnovna andragoška obuka“
5. Osiguranje finansijskih sredstava za realizaciju andragošskog osposobljavanja uposlenika u obrazovanju odraslih po javno važećim programima „Osnovna andragoška obuka“
6. Raspisivanje javnih poziva za upis u Program za osnovno obrazovanje odraslih
7. Provođenje programa osnovnog obrazovanja odraslih
8. Pokrenuta procedura za utvrđivanje posebnog interesa Zeničko-dobojskog kantona za donošenje programa obrazovanja odraslih – osposobljavanje/usavršavanje direktora u ustanovama obrazovanja
9. Izrada i donošenje javno važećeg programa – osposobljavanje/usavršavanje direktora u ustanovama obrazovanja
10. Realizacija obuka osposobljavanja/usavršavanja direktora u ustanovama obrazovanja
11. Realizacija programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih
12. Ažuriranje baze podataka o građanima Zeničko-dobojskog kantona koji nemaju završenu osnovnu školu
13. Izrada programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih
14. Analiza potreba tržišta rada za osiguranjem radne snage koja posjeduje potrebna znanja i vještine za obavljanje jednostavnijih poslova koji se mogu steći kroz programe osposobljavanja, a koji imaju samo završenu osnovnu školu
15. Izrada finansijske procjene potrebnih sredstava za obrazovanje odraslih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za budžetske godine u ovom planskom periodu
16. Izrada finansijske procjene potrebnih sredstava za obrazovanje odraslih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za naredni planski period 2022-2024. godinu
17. Promovisanje obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja i realizacija promotivnih kampanja i sajмова namijenjenih podsticanju građana za aktivnu participaciju u programima obrazovanja odraslih (formalno i neformalno) i cjeloživotnog učenja
18. Promotivna kampanja – NIKO BEZ OSNOVNE ŠKOLE – stjecanje osnovnog obrazovanja kroz Program osnovnog obrazovanja odraslih
19. Analiza odziva građana na javne pozive za upis u program osnovnog obrazovanja odraslih
20. Analiza i istraživanje potreba tržišta rada Zeničko-dobojskog kantona
21. Uspostavljanje i ažuriranje Registra poslodavaca Zeničko-dobojskog kantona kod kojih se može obavljati praktičan rad/praktična nastava u okviru programa obrazovanja odraslih
22. Praćenje i evaluacija rada ustanova za obrazovanja odraslih
23. Izrada standarda zanimanja
24. Podnošenje inicijative nadležnim organima da se na radna mjesta mogu zaposliti samo lica koja posjeduju odgovarajuće kvalifikacije/kompetencije za obavljanje poslova
25. Realizacija programa obuke zbog hitnih potreba tržišta rada

U osvrtu na realizaciju planiranih aktivnosti može se konstatirati da je većina aktivnosti realizirana, dok se, zbog nastale epidemiološke situacije i poštivanja Odluka nadležnih institucija, neke aktivnosti nisu mogle realizirati ili nisu realizirane u potpunosti.

Planirana su sredstva u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2020. godinu za obrazovanje odraslih u obimu kao za 2019 godinu (osnovno obrazovanje odraslih), te definirane posebne budžetske linije finansiranja obrazovanja odraslih drugih ministarstava.

U oblasti andragoškog osposobljavanja nisu postignuti planirani rezultati. Vlada je utvrdila javni interes, Javno važeći program andragoškog osposobljavanja/usavršavanja „Osnovna andragoška obuka“ i Javno važeći program andragoškog osposobljavanja/usavršavanja „Curriculum globALE – Andragoška obuka“. Prije donošenja javno važećih programa andragoškog osposobljavanja organizirana je obuka za 23 polaznika sa cijelog prostora Zeničko-dobojskog kantona.

Prije usvajanja Plana za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2019.-2021. godina doneseno je 27 programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih.

U 2021. godini su raspisani javni pozivi za upis polaznika u različita zanimanja, a interes je iskazan za upis u sljedeća zanimanja: elektrotehničar energetike, rudarski tehničar, ekonomski tehničar, tehničar drumskog saobraćaja, medicinska sestra tehničar, poslovno-pravni tehničar, fizioterapeutski tehničar, tehničar za mehatroniku, mašinski tehničar energetike, poljoprivredni tehničar, prehrambeni tehničar, zavarivač, kuhar, vozač motornih vozila, metalostrugar, rukovalac građevinskih i pretovarnih mašina, bravar, rudar u podzemnoj eksploataciji, instalater centralnog grijanja, autoelektričar, operater na CNC mašinama, obrađivač metala rezanjem, električar, krojač, tekstilni tehničar i frizer. Najveće interesovanje je za upis u programe i sticanje sljedećih kvalifikacija: medicinska sestra tehničar, tehničar za mehatroniku, ekonomski tehničar, vozač motornih vozila, zavarivač i operater na CNC mašinama.

U oblasti promoviranja obrazovanja odraslih postignuti su značajni rezultati. Naime, radilo se na izradi dokumenta „Komunikacijska strategija“ koja će osigurati kvalitetno predstavljanje i vidljivost projekta „Obrazovanje odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona“, različitim, jasno definisanim ciljnim grupama što će rezultirati vidljivim promjenama tj. većim brojem zainteresovanih za programe obrazovanja odraslih. Ovaj dokument je poslužio kao vodilja za niz aktivnosti koje su se realizovale i to.

- Izrađen je animacijski video za promociju obrazovanja odraslih, koji je finansirala Fondacija Helvetas Moja Budućnost, a kreirala agencija Purple Key;
- Date su upute školama za promoviranje programa za obrazovanje odraslih;
- Na web stranici komore promovirani se programi obrazovanja odraslih dostupni stanovnicima ZDK.

Rezultati nisu ostvareni u segmentu razvijanja standarda zanimanja, kao prve faze u izradi standarda kvalifikacija i razvijanja programa obrazovanja odraslih.

Slabiji rezultati su ostvareni u primjeni registra poslodavaca kod kojih se može realizirati praktična nastava u obrazovanju odraslih, obzirom da nije bilo značajnijeg obrazovanja odraslih u srednjim školama ZDK, a što su ključne stavke za usklađivanje obrazovanja sa potrebama tržišta rada. Stoga, ključni pomoci trebaju biti učinjeni na ovom polju u narednom periodu.

Sagledavajući sve aktivnosti koje su planirane i koje su realizovane, može se zaključiti da su neke aktivnosti bile ambiciozne i bilo ih je teško realizovati, ali je, ipak, većina planiranih aktivnosti uspješno realizovana i iste treba planirati i razvijati i u Planu za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2022-2024. godina.

3. Kretanja na tržištu rada (nezaposlenost, zaposlenost, iskazane potrebe tržišta rada)

Značajan nivo neusklađenosti između tražnje i ponude tržišta rada je jedno od najvećih ograničenja za rast i zapošljavanje kako u Zeničko-dobojskom kantonu, tako i u Bosni i Hercegovini. Iako se mogu prepoznati neki umjereni koraci u modernizaciji obrazovnog sistema u protekloj deceniji i dalje postoje veliki izazovi, među kojima je kompleksni institucionalni okvir i administrativna fragmentacija, nedovoljna i neadekvatna koordinacija, krutost sistema stručnog obrazovanja, nedovoljno pružanje kontinuirane obuke/mogućnosti učenja odraslih itd. To rezultira visokom stopom nezaposlenosti i neaktivnosti uopšte, a posebno među mladima, dostigavši nivo od 45,8% stope nezaposlenosti mladih u 2017. godini, što je za oko 6 puta više od prosjeka u Evropskoj uniji. Također, jedno od troje mladih spadaju u kategoriju nisu zaposleni, ne obrazuju se i ne obučavaju (NEET).³ Stopa nezaposlenosti među mladima se u BiH tokom perioda 2012-2019. godina gotovo prepolovila – sa 63% na 33,8%. Također, udio mladih u kategoriji NEET opao je sa 28,4% u 2012. na 21,6% u 2019. godini.⁴ Međutim, pad nezaposlenosti ne odražava poboljšanja na tržištu rada, nego je rezultat jake emigracije u inostranstvo.⁵

Kako bi se moglo nositi s konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama unutar Evropske unije, potrebno je da Bosna i Hercegovina, pa i Zeničko-dobojski kanton posvete posebnu pažnju usaglašavanju obrazovanja koje se nudi i potreba tržišta rada, tj. na istraživanju potreba i projekcija tržišta rada, kao i revidiranju programa obrazovanja odraslih.

Centar za razvojne evaluacije i društvena istraživanja CREDI i Privredna komora ZDK su izvršili opsežna istraživanja s ciljem analize kretanja u prethodnim periodima i projekcije kretanja tržišta rada u periodu 2020-2025. godina.⁶

Ključna zanimanja za područje ZDK izabrana su na osnovu ankete poslodavaca, izborom zanimanja sa najvećim procentualnim učešćem zaposlenih u ukupnom broju zaposlenih za područje ZDK. BPTR indeks/ indikator buduće perspektive rada/ izračunat je za sva zanimanja koja u svom zbiru broja zaposlenih prelaze 50% ukupnog broja zaposlenih u ZDK i ista su prikazana u Tabeli 2.

Analiza prikupljenih podataka je provedena na način da su kalkulisane vrijednosti BPTR indeksa za svako od ključnih zanimanja za analizirano područje kombinacijom primarnih podataka iz ankete, podataka iz statističkih izvora i administrativnih podataka dostavljenih od strane obrazovnih institucija, a Grafikon 1. pojašnjava način obračuna istog.

³ V.Domljan, M. Halilbašić, N.Oruč, M.Balavac i N.Kalamujić. (2015). *Dijagnoza tržišta rada: Izveštaj Ekonomskog instituta Sarajevo*. Sarajevo: EIS. https://travelsdocbox.com/83173900-Eastern_Europe/Dijagnoza-trzista-rada.html (stranica posjećena 31.5.2021); World Bank Group i Vienna Institute for International Economic Studies. (2020). *Western Balkans Labor Market Trends 2020*. <https://wiiw.ac.at/western-balkans-labor-market-trends-2020-dlp-5300.pdf> (stranica posjećena 31.5.2021).

⁴ World Bank Group i Vienna Institute for International Economic Studies. (2020). *Western Balkans Labor Market Trends 2020*.

⁵ Ibid.

⁶ *Analiza lokalnog tržišta rada – srednjeročna prognoza kretanja po zanimanjima; s nalazima potreba za razvojem kompetencija zaposlenih i spremnosti na saradnju s obrazovnim sektorom, za period 2020-2025 Zeničko-dobojski kanton*, (2021). https://www.pkzedo.ba/ba/nase_publikacije.php

Grafikon 1. Način izračunavanja BPTR indeksa

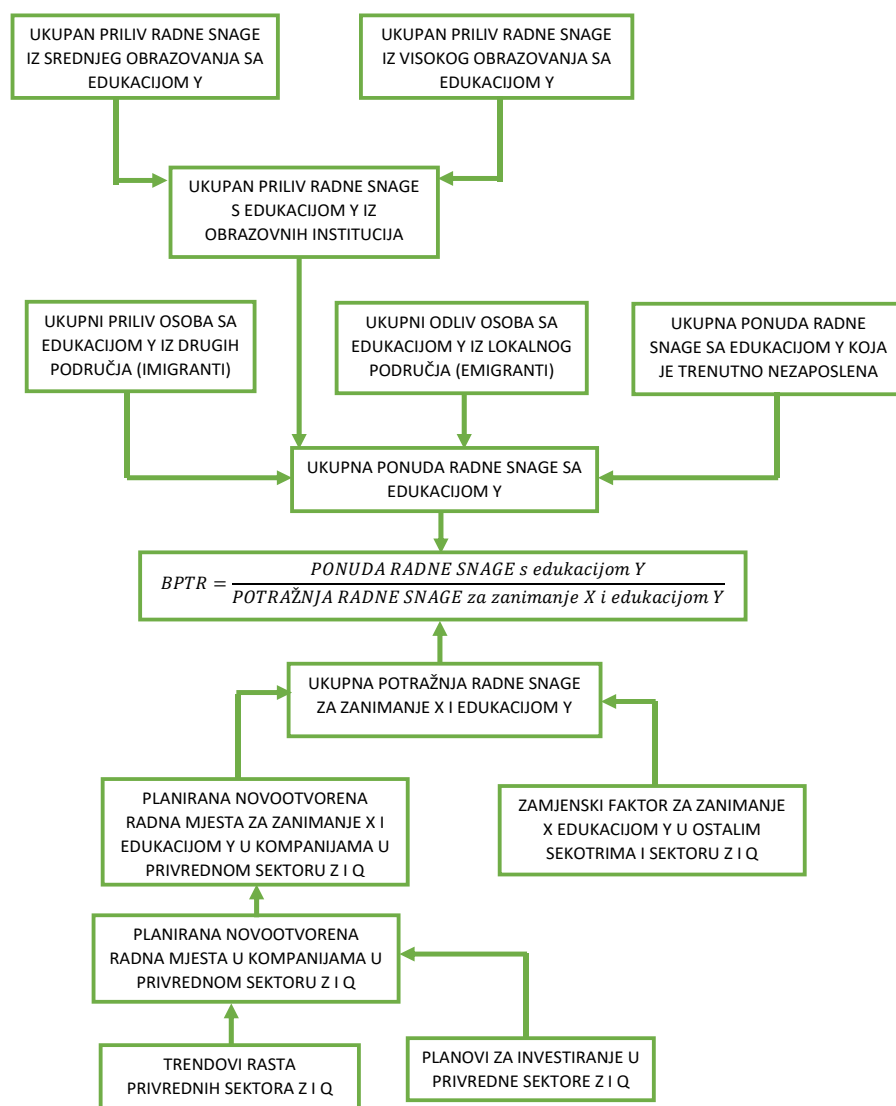

Tabela 2. Zanimanja sa najvećim udjelom u broju zaposlenih na tržištu rada ZDK-a

Redni broj	Naziv zanimanja	Udio zanimanja na lokalnom tržištu rada
1.	Krojač	27,46%
2.	Šivač	13,75%
3.	Šivač kože	13,50%
4.	Montažer u štamparstvu	11,25%
5.	Administrativni radnik	8,79%
6.	Bravar	8,75%
7.	Zavarivač - Varilac	6,47%
8.	Mašinski tehničar	2,18%
9.	Mašinski inženjer	1,77%
10.	Radnik za jednostavne poslove	1,04%
11.	Prodavač-trgovac	0,57%
12.	Elektromonter	0,45%
13.	Vozač kamiona	0,33%
14.	Ekonomski tehničar	0,32%
15.	Radnik u održavanju	0,29%
	Ukupno:	96,92%

Izvor: Anketa poslodavaca

U Tabeli 3. prikazana je vrijednost BPTR indeksa za ključna zanimanja.

Tabela 3. Vrijednosti BPTR indeksa za odabrana zanimanja za 2020. godinu

R. br.	Naziv zanimanja	Zaposleni (E) 2019	Nezaposleni (U) 2020	Obrazovanje (EDU) 2020	Penzionisani (RD) 2020	Rast potražnje (ED) (2020-2019)	IFLM 2020 = (E+U+EDU)/(E+RD+ED)
1.	Krojač	7858	1501	50	27	342	1,14
2.	Šivač	3904	74		13	171	0,97
3.	Šivač kože	3835	390		13	168	1,05
4.	Montažer u štamparstvu	3196			11	140	0,96
5.	Administrativni radnik	3981	58		13	250	0,95
6.	Bravar	3298	1194	45	15	149	1,31
7.	Zavarivač	2096	512	93	8	91	1,23
8.	Mašinski tehničar	759	980	177	4	31	2,42
9.	Mašinski inženjer	961	188		6	43	1,14
10.	Radnik za jednostavne poslove	1460	15788		7	53	11,34
11.	Prodavač-trgovac	4545	3116	52	34	207	1,61
12.	Elektromonter	1120	25		19	-66	1,07
13.	Vozač kamiona	2650	173	74	36	118	1,03
14.	Ekonomski tehničar	1272	2232	227	12	64	2,77
15.	Radnik u održavanju	485			4	10	0,97

Izvor: Kalkulacije CREDI

Vrijednost indeksa od 1 se tumači kao adekvatna usklađenost između ponude i potražnje, te nije potrebno provoditi posebne mjere za rješavanje problema viška ili manjka radne snage. Indeks iznad vrijednost od 1 ukazuje na problem viška ponude koji trenutna potražnja ne može riješiti trenutnom ponudom radnih mjesta, nego je potrebno provesti odgovarajuće mjere kako bi se pomoglo zapošljavanje viška osoba određenog zanimanja. To može biti kroz prekvalifikacije i dokvalifikacije u one kvalifikacije koje su tražene, ili slične mjere koje vode zapošljavanju. Za svršeničke škole ili univerziteta, ili osobe koje koriste ovakve informacije za karijerno informisanje, ovo znači da su šanse za pronalaženje adekvatnog posla sve manje što je vrijednost indeksa veća. Za kompanije ovo znači da pronalaženje adekvatne radne snage ne bi trebao biti problem. Vrijednost indeksa ispod 1 ukazuje na višak potražnje nad ponudom, što zahtjeva da se za ova zanimanja trebaju provesti programi prekvalifikacije iz drugih u ova zanimanja. Za svršeničke škole ili univerziteta, ili osobe koje koriste ovakve informacije za izbor zanimanja, to znači da su šanse za pronalaženje adekvatnog posla dobre ili vrlo dobre, zavisno od odstupanja vrijednosti indeksa od broja 1. Za kompanije to ukazuje da će imati problema u pronalaženju kadra adekvatnih kvalifikacija. Što se tiče dizajniranja odgovarajućih mjera za probleme identificirane kroz izračunavanje ovog indeksa, pored vrijednosti indeksa potrebno je analizirati uzroke ovih odstupanja od broja 1, odnosno da li se problemi nalaze na strani ponude ili na strani potražnje, te u okviru kojeg indikatora na strani ponude/potražnje.

Tabela s vrijednostima BPTR indeksa pokazuje generalnu situaciju sa ključnim zanimanjima na tržištu rada, gdje za većinu zanimanja imamo vrijednosti iznad 1, što znači da se tržište rada na području Zeničko-dobojskog kantona karakteriše visokom stopom nezaposlenosti, odnosno poteškoćama u nalaženju posla u ključnim zanimanjima.

Prema vrijednostima indeksa prezentiranim u Tabeli 3., možemo vidjeti da sljedeća zanimanja imaju vrijednost indeksa značajno iznad vrijednosti 1: krojač, šivač kože, bravar, zavarivač, mašinski tehničar, mašinski inženjer, radnik za jednostavne poslove, prodavač – trgovac, elektromonter, ekonomski tehničar. Za ova zanimanja imamo višak broja osoba koje traže posao u odnosu na raspoloživi broj radnih mjesta na lokalnom tržištu rada.

Što se tiče vrijednosti indeksa značajno ispod 1, te vrijednosti su dobijene za sljedeća zanimanja: montažer u štamparstvu i administrativni radnik. Ova dva zanimanja nedostaju na lokalnom tržištu

rada i potrebno je raditi na tome da se broj osoba s ovim zanimanjima poveća kako bi poslodavci mogli obezbijediti potrebnu radnu snagu.

Konačno, postoje zanimanja za koja možemo reći da postoji relativna trenutna usklađenost između ponude i potražnje na lokalnom tržištu rada (+/- 0,03 odstupanje od idealne vrijednosti BPTR-a), i nije potrebno provoditi nikakve posebne mjere za ova zanimanja. Na tržištu rada u ZDK u 2020. godini relativno dobra usklađenost između ponude i potražnje postoji za sljedeća zanimanja: šivač, vozač kamiona i radnik u održavanju. Ali, bitno je da se u ovakve analize uključe i srednjoročne prognoze radi boljeg razumijevanja trendova na tržištu rada za ovakva zanimanja, što je i urađeno u ovom istraživanju, a rezultati prezentirani u sljedećem poglavlju.

Također, radi boljeg razumijevanja uzroka koji dovode do odstupanja vrijednosti indeksa od broja 1, potrebno je analizirati i vrijednosti sastavnih elemenata indeksa, koje su prezentirane u tabeli. Tu možemo vidjeti da za većinu zanimanja koja imaju visoku vrijednost indeksa, glavni faktor koji utiče na vrijednost je broj nezaposlenih. To govori da su ova zanimanja problem koji nije kratkotrajan i trenutni, nego je rezultat neusklađenosti između ponude i potražnje koji traje već duži period. Izuzetak su zanimanja mašinski tehničar i ekonomski tehničar, gdje je osim broja nezaposlenih, dodatni uzrok neusklađenosti visok broj svršenika škola, što pokazuje da se radi o problemu koji je kratkoročnog karaktera. Za zanimanja koja imaju vrijednost indeksa ispod 1, odnosno neusklađenost takve prirode da je potražnja veća od ponude, interesantno je primijetiti da priliv radne snage iz obrazovanja ne postoji, što ukazuje da je to područje intervencije za rješavanje ove vrste neusklađenosti između ponude i potražnje na tržištu rada u ZDK.

Ipak, pored ovog tehničkog tumačenja rezultata, važno je razumjeti karakteristike određenih zanimanja i kvalifikacija za potrebe definisanja konkretnih preporuka. Na primjer, neka od zanimanja spomenutih iznad su zanimanja gdje specifični sektorski zakoni ne zahtijevaju određenu kvalifikaciju, kao što je slučaj kod zanimanja Konobar, Trgovac ili Komercijalist. U tom slučaju, za određene programe prekvalifikacija ili promjena upisnih politika važno je razumjeti na koji način se gore objašnjene neusklađenosti mogu adresirati, posebno u situaciji kada se za određena zanimanja mogu angažovati radnici koji posjeduju različite kvalifikacije.

Kao što je već napomenuto, u nastavku prezentiramo rezultate za ključna zanimanja unutar specifičnih elemenata indeksa, gdje se pojavljuju i ona zanimanja koja nisu među vodećim u ukupnoj zaposlenosti, ali imaju vodeće učešće u broju nezaposlenih ili svršenika iz obrazovnog sistema, što također sugerise da je i za ta zanimanja potrebno provesti odgovarajuće mjere.

Unazad nekoliko godina i Bosna i Hercegovina, poput mnogih zemalja razvijene tržišne privrede, a i većine tranzicijskih zemalja, objavljuje podatke o nezaposlenosti na temelju dva načina mjerenja, odnosno dva izvora: ankete radne snage i evidencija službi za zapošljavanje. Evidencija službi za zapošljavanje služi kao izvor statističkih podataka o njihovom broju. Iako se ovakav način prikupljanja podataka o nezaposlenim osoba u praksi pokazao kao najprecizniji, postoje određena ograničenja – neke osobe se javljaju samo zbog ostvarivanja različitih prava, a da zapravo ne traže posao; druge osobe zadovoljavaju sve kriterije nezaposlenosti, ali samostalno traže posao pa nisu evidentirane u službi za zapošljavanje.

Nezaposlena lica u septembru 2021. godine (53.486) čine 14,68 % ukupnog stanovništva Zeničko-dobojskog kantona i 17,59 % radno sposobnog stanovništva. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba 31.824 ili 59,50 % su žene.⁷

Najveći broj evidentiranih nezaposlenih osoba je u Birou rada Zenica (17.655 ili 33,01 %), a najmanji u Birou rada Usora (572 ili 1,07 %).

Kako bi se dobila adekvatna slika o kretanju na tržištu rada a u odnosu na evidentirana nezaposlena lica, neophodno je da se predstavi analiza ne samo broja, proporcije muškaraca i žena nego i stepena obrazovanja tih osoba, kao i onoga što je aktuelno, a to je dolazak novih osoba na evidenciju, te da se predoče ponude za nova zaposlenja.

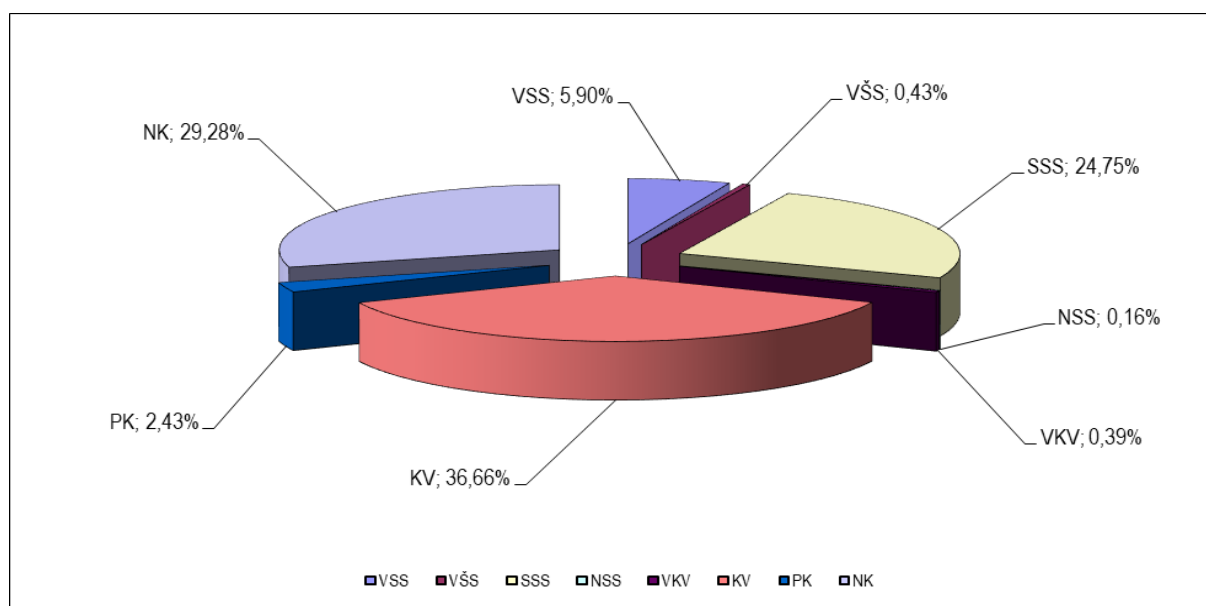
⁷ Statistički bilten Službe za zapošljavanje ZDK VI-9/21

Tabela 4. Nezaposlene osobe po starosnoj dobi, završenim razredima osnovnog obrazovanja i spolu

R.br.	Općina	Starosna dob					Broj razreda			Spolna struktura	
		15-25	26-35	36-45	46-55	56-65	od 0 do 2	od 3 do 5	od 6 do 8	M	Ž
1.	Zenica	397	623	1346	1590	949	872	563	3470	1727	3178
2.	Kakanj	304	232	385	444	255	315	284	1021	625	995
3.	Visoko	126	220	424	573	415	168	227	1363	794	964
4.	Vareš	1	1	9	14	29	0	43	11	16	38
5.	Breza	6	13	12	8	5	21	15	8	16	28
6.	Olovo	20	40	100	155	125	212	5	223	163	277
7.	Žepče	0	7	52	52	74	9	125	51	54	131
8.	Zavidovići	137	176	367	558	348	425	139	1022	716	870
9.	Maglaj	51	119	354	552	422	6	311	1181	453	1045
10.	Tešanj	1	10	80	86	107	38	153	93	159	125
11.	Usora	3	7	37	87	55	5	14	170	77	112
12.	Doboj jug	3	6	44	78	61	2	5	185	90	102
Total		1049	1454	3210	4197	2845	2073	1884	8798	4890	7865

Prema podacima prezentiranim u Tabeli 4. najveći broj nezaposlenih osoba je, proporcionalno broju stanovništva u općinama/gradovima Zeničko-dobojskog kantona, u Zenici. Najveći broj osoba koje nemaju završenih svih 8/9 razreda je u starosti od 46 do 55 godina, te od 36 do 45 godina. To je još uvijek produktivno stanovništvo koje bi trebalo da u XXI vijeku ima volju i želju da završi najosnovniji ciklus svoje edukacije. Evidentno jeste i da je ukupan broj žena (7865) u odnosu na broj muškaraca (4890) visok, što govori o socijalnom položaju žene i ženske djece u društvu.

Grafikon 2. Nezaposlene osobe po stepenu stručnog obrazovanja i spolu

Najveći broj evidentiranih nezaposlenih osoba su kvalifikovane osobe, od čega je 51,43 % žena. Na evidenciji nezaposlenih osoba najmanje ima osoba s višom stručnom spremom. Osobe sa manjim kvalifikacijama i nižom stručnom spremom teže nalaze zaposlenje, a jedan od razloga može biti i nedovoljno poznavanje načina kako da se predstave poslodavcima, ali i to što su ova radna mjesta uglavnom bila vezana za zaposlenja u branšama koje su najviše pretrpjele udar uslijed pandemije Covid-19.

Tabela 5. Nezaposlene osobe po stepenu stručnog obrazovanja, spolu i godinama starosti

Godine starosti	Stepen stručnog obrazovanja								UKUPNO (od toga žena)
	VSS (od toga žena)	VŠS (od toga žena)	SSS (od toga žena)	NSS (od toga žena)	VKV (od toga žena)	KV (od toga žena)	PK (od toga žena)	NK (od toga žena)	
15-18	0	0	26	1	0	408	2	191	628
	0	0	10	1	0	117	2	131	261
19-20	0	0	1259	0	0	796	1	247	2303
	0	0	698	0	0	291	0	153	1142
21-24	350	11	2121	0	1	1368	12	585	4448
	262	9	1281	0	1	716	8	408	2685
25-27	839	7	1441	0	1	1262	29	492	4071
	596	5	983	0	1	762	21	344	2712
28-30	571	5	1007	0	0	1199	30	483	3295
	440	4	725	0	0	761	22	362	2314
31-35	765	7	1399	0	5	2549	51	932	5708
	578	5	1026	0	4	1694	32	627	3966
36-40	337	42	1178	0	5	2671	64	1460	5757
	255	34	847	0	1	1674	43	975	3829
41-45	121	46	1028	13	9	1948	124	2286	5575
	74	29	690	13	2	1017	90	1498	3413
46-50	47	19	829	18	10	2103	152	2870	6048
	20	13	604	16	1	1072	87	1687	3500
51-55	32	24	1046	17	26	2431	261	2485	6322
	17	19	770	15	9	1138	107	1378	3453
56-60	54	39	1489	16	69	2032	325	2245	6269
	26	23	1028	16	8	635	128	1272	3136
61-65	41	32	412	19	85	840	245	1382	3056
	10	18	251	19	12	206	75	818	1409
preko 65	0	0	1	0	0	0	0	5	6
	0	0	1	0	0	0	0	3	4
Ukupno	3157	232	13236	84	211	19607	1296	15663	53486
(od toga žena)	2278	159	8914	80	39	10083	615	9656	31824

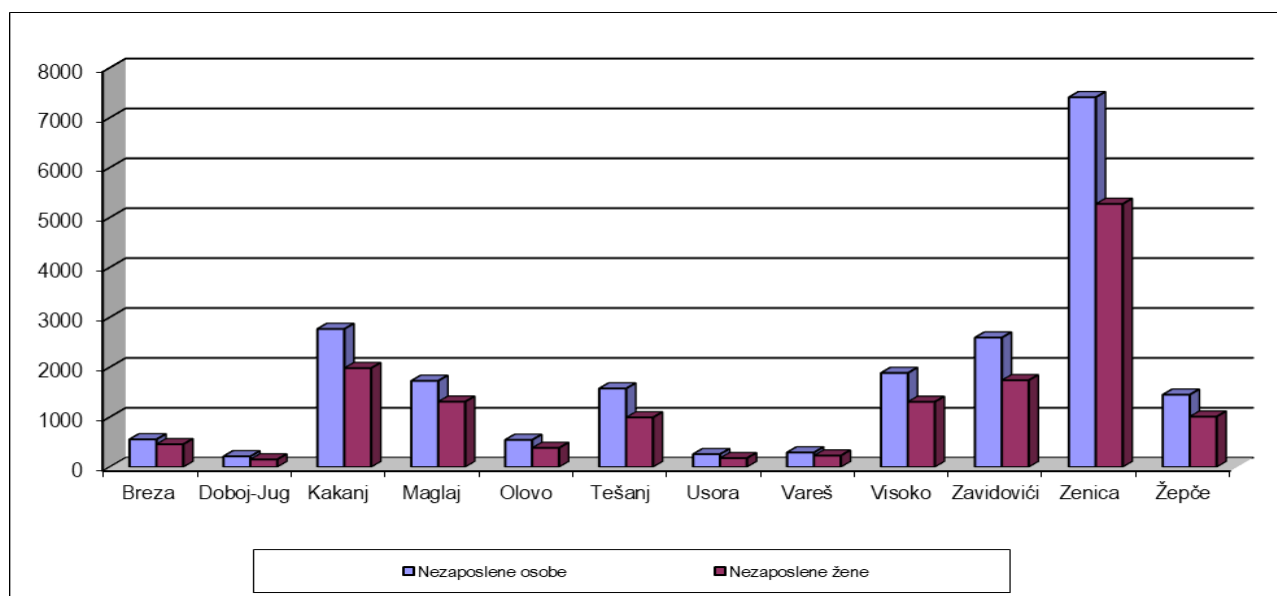
I Tabela 5. dokazuje da su brojevi nezaposlenih osoba veći što je niže obrazovanje osobe kao i što je veća starosna dob. Međutim, ono što bi moglo biti značajno za planiranje obrazovanja odraslih jeste baš skupina od 29 do 35 godina starosne dobi koja je najproduktivnija, a koji su NK osobe.

Najveći udio prijavljenih nezaposlenih osoba sa završenom srednjom stručnom spremom po zanimanju su ekonomski tehničari. Slijedi zanimanje maturant gimnazije, mašinski tehničar, medicinska sestra i tekstilni tehničar. S nižom stručnom spremom najviše nezaposlenih osoba je po zanimanju daktilograf, operater za unos podataka i turistički animator. Najveći broj visokokvalifikovanih nezaposlenih osoba po zanimanju su bravar, prodavač i automehaničar. Među kvalifikovanim nezaposlenim osobama najzastupljenija su zanimanja prodavač, frizer i bravar. Polukvalifikovane evidentirane nezaposlene osobe uglavnom su po zanimanju krojač, ljevač metala i bravar.

Tabela 6. Nezaposlene osobe bez radnog iskustva po stepenu stručnog obrazovanja i spolu

Biro rada	Stepen stručnog obrazovanja								UKUPNO
	VSS (od toga žena)	VŠS (od toga žena)	SSS (od toga žena)	NSS (od toga žena)	VKV (od toga žena)	KV (od toga žena)	PK (od toga žena)	NK (od toga žena)	
Breza	45	2	178	0	1	126	8	158	518
	33	2	141	0	0	99	7	132	414
Doboj-Jug	9	0	51	0	0	44	3	80	187
	7	0	45	0	0	26	2	55	135
Kakanj	218	1	597	0	2	848	51	922	2639
	163	1	461	0	2	606	36	657	1926
Maglaj	60	1	205	0	0	354	39	884	1543
	45	0	156	0	0	207	25	725	1158
Olovo	15	1	111	0	0	90	3	207	427
	10	1	73	0	0	63	0	155	302
Tešanj	106	1	290	1	0	448	21	571	1438
	71	1	205	1	0	228	8	350	864
Usora	5	0	52	0	0	72	2	93	224
	4	0	38	0	0	45	1	61	149
Vareš	15	0	74	0	0	64	5	96	254
	7	0	54	0	0	40	2	86	189
Visoko	215	3	421	0	2	522	12	622	1797
	173	2	302	0	1	334	7	434	1253
Zavidovići	122	1	558	0	0	755	38	894	2368
	77	1	405	0	0	465	20	602	1570
Zenica	383	13	1376	28	4	1724	216	2546	6290
	294	11	1020	26	4	1173	164	1916	4608
Žepče	54	0	298	0	1	373	18	565	1309
	37	0	230	0	1	227	14	419	928
UKUPNO	1247	23	4211	29	10	5420	416	7638	18994
(od toga žena)	921	19	3130	27	8	3513	286	5592	13496

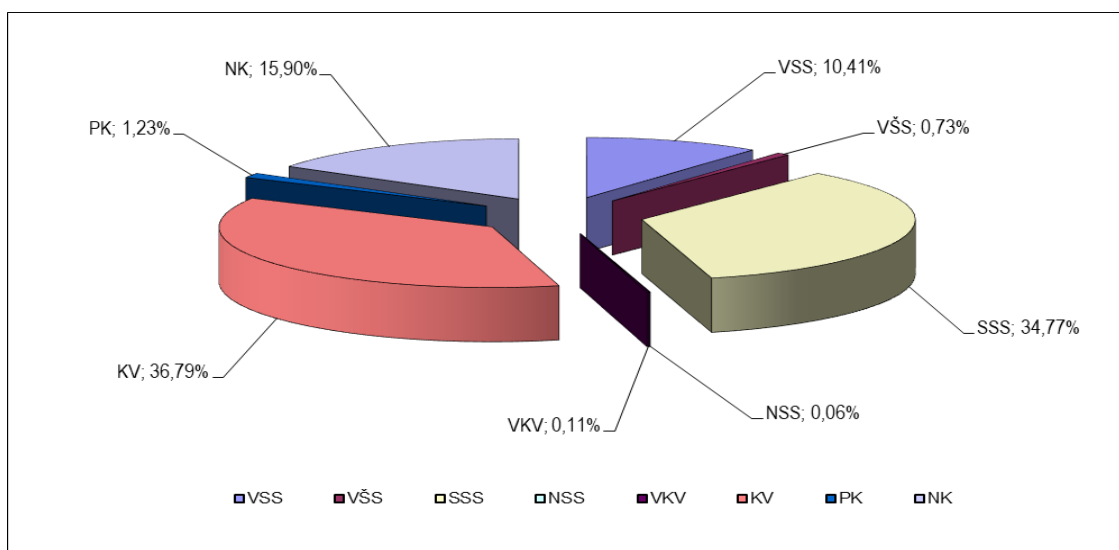
Grafikon 3.

Bez radnog iskustva najviše ima nekvalifikovanih osoba. Udio žena u ukupnom broju nezaposlenih osoba bez radnog iskustva je 71,05%. U odnosu na ukupan broj evidentiranih nezaposlenih osoba u septembru 2021. godine 35,51% nezaposlenih osoba nema radno iskustvo, od čega je 25,23% žena.

Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona objavljuje podatke o mjesečno novim evidentiranim osobama koji pokazuju koliko osoba je došlo nakon završenog školovanja, ali i onih koji su imali prekid radnog odnosa.

Grafikon 4. Novoprijavljene nezaposlene osobe po stepenu stručnog obrazovanja i spolu

Najviše je bilo prijavljenih kvalifikovanih radnika, nakon čega slijede srednjoškolci, dok je najmanje bilo onih sa nižom stručnom spremom.

Poslodavci koji žele posredovanje u zapošljavanju putem općinskih/gradskih biroa rada se također evidentiraju na mjesečnom nivou, pri čemu se stiče djelimična slika o tome koji je broj i opis radnih mjesta za kojim pokazuju potrebu, ali i koja su to zanimanja odnosno stepen obrazovanja koja su tražena. Posredovanje u zapošljavanju obuhvata sve poduzete radnje i mjere, u skladu sa zakonom, u svrhu povezivanja nezaposlene osobe koja traži zaposlenje, kao i zaposlene osobe koja traži promjenu u zaposlenju, s poslodavcem kojem je potreban zaposlenik radi zasnivanja radnog odnosa, odnosno sklapanja ugovora o radu ili radnog angažiranja. Poslodavci mogu, osim posredovanja u zapošljavanju, da zahtijevaju i objavljivanje njihovih oglasa tj. radnih mjesta na web stranici Službe za zapošljavanje, što je još jedna od mogućnosti koje nudi Služba u pogledu transparentnosti radnih mjesta.

Tabela 7. Broj prijavljenih radnih mjesta po stepenu stručnog obrazovanja

Biro rada	Stepen stručnog obrazovanja								UKUPNO
	VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PK	NK	
Breza	7	1	47	0	0	144	0	63	262
Doboj-Jug	1	0	4	0	2	44	0	3	54
Kakanj	2	0	0	0	0	58	0	30	90
Maglaj	4	0	0	0	0	131	0	0	135
Olovo	0	0	10	0	0	35	0	55	100
Tešanj	71	1	65	0	1	96	0	29	263
Usora	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vareš	2	0	2	0	0	7	0	54	65
Visoko	1	0	6	0	0	21	0	9	37
Zavidovići	17	0	6	0	0	17	0	1	41
Zenica	3	0	9	0	0	21	0	0	33
Žepče	4	0	1	0	0	10	0	0	15
UKUPNO	112	2	150	0	3	584	0	244	1095

Tokom septembra 2021. godine Službi za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona je prijavljeno 1095 upražnjenih radnih mjesta. Prijavljene su potrebe za popunjavanje radnih mjesta za sve stručne spremlje, osim za nižu stručnu spremu i polukvalifikovane osobe, dok je najveći broj prijavljenih radnih mjesta bio za kvalifikovane radnike.

U septembru 2021. godine s evidencije je brisano 3421 ili 6,40 % nezaposlenih osoba, od čega 52,38 % žena. Stvarno je zaposleno 2227 nezaposlenih osoba, odnosno 4,16 % evidentiranih nezaposlenih osoba, od čega 60,53 % žena. Razlika između ovog broja i broja brisanih se odnosi na osobe koje su radi starosne dobi prestale da se vode na evidenciji, koje su migrirale u inostranstvo, zbog smrti i sl.

3.1. Srednjoročne procjene kretanja tržišta rada

Na osnovu vrijednosti BPTR indeksa za ključna zanimanja na analiziranom tržištu rada za period 2021-2025. godina predstavljenim u Tabeli 8. može se steći uvid u ključne probleme sa srednjoročnim kretanjima u vezi sa neusklađenošću ponude i potražnje za određenim zanimanjem. Pored vrijednosti indeksa za 2020. godinu koji opisuje trenutnu situaciju, očekivana kretanja vrijednosti indeksa u narednih pet godina daju sveobuhvatniji pregled situacije i trendova u neusklađenosti između ponude i potražnje na tržištu rada, na osnovu kojih se mogu planirati odgovarajuće srednjoročne mjere i politike. Trendovi mogu pokazati da će u narednih nekoliko godina doći do npr. smanjenja trenutne neusklađenosti između ponude i potražnje na tržištu rada, pa nije potrebno provoditi nikakve mjere dugoročnije od kratkoročnih mjera podrške zapošljavanju.

Vrijednosti BPTR indeksa su, kao i kod kratkoročnih procjena, kalkulisane za ključna zanimanja na analiziranom području. Na osnovu procjene srednjoročnih kretanja vrijednosti pojedinačnih indikatora i indeksa u periodu 2021-2025. godina, a prema prethodno opisanoj proceduri, dobijene su sljedeće godišnje vrijednosti indeksa, prezentirane u Tabeli 8.

Tabela 8. Procjene vrijednosti BPTR-a za ključna zanimanja za period 2020-2025. godina

R. br.	Naziv zanimanja	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1	Krojač	1,144	1,135	1,126	1,118	1,111	1,104
2	Šivač	0,973	0,972	0,972	0,971	0,971	0,970
3	Šivač kože	1,052	1,047	1,041	1,037	1,032	1,028
4	Montažer u štamparstvu	0,955	0,957	0,958	0,960	0,961	0,963
5	Administrativni radnik	0,951	0,954	0,957	0,959	0,961	0,963
6	Bravar	1,310	1,260	1,215	1,172	1,133	1,097
7	Zavarivač – Varilac	1,230	1,180	1,132	1,087	1,045	1,007
8	Mašinski tehničar	2,415	2,247	2,103	1,968	1,843	1,726
9	Mašinski inženjer	1,138	1,144	1,150	1,155	1,160	1,164
10	Radnik za jednostavne poslove	11,345	10,495	9,701	8,958	8,259	7,602
11	Prodavač-trgovac	1,612	1,554	1,502	1,453	1,408	1,367
12	Elektromonter	1,067	1,070	1,074	1,078	1,083	1,089
13	Vozač kamiona	1,033	1,022	1,008	0,995	0,983	0,972
14	Ekonomski tehničar	2,768	2,581	2,417	2,267	2,128	2,001
15	Radnik u održavanju	0,972	0,972	0,973	0,973	0,974	0,974

Izvor: kalkulacije CREDI

Kao što možemo vidjeti iz vrijednosti prezentiranih u tabeli, s obzirom na procjenu budućih promjena u potražnji i ponudi radne snage, za većinu zanimanja određene trenutne neusklađenosti za određena zanimanja će biti smanjene (kao npr. šivač, šivač kože, bravar), za druga zanimanja će biti povećane (npr. mašinski inženjer), dok će kod nekih doći i do promjene znaka, odnosno do takve promjene situacije da će ona zanimanja za koja imamo višak radnika doći u situaciju nedostatka radnika i obrnuto (npr. vozač kamiona).

U navedenim slučajevima procijenjenog smanjenja neusklađenosti, vidimo da se uglavnom radi o smanjenju viška ponude nad potražnjom što sugerise da, iako je potrebno provoditi kratkoročne mjere za podršku zapošljavanju trenutno nezaposlenih, te mjere bi u relativno kratkom roku mogle riješiti problem, jer bi preostali višak onih koji se ne zaposle u kratkom roku bio riješen kroz povećanje broja novootvorenih radnih mjesta u srednjoročnom periodu. Kod povećanja neusklađenosti, uglavnom se radi o povećanju vrijednosti indeksa koji je trenutno iznad 1, što znači da će bez odgovarajućih upisnih politika sve teže biti naći odgovarajuće kadrove za očekivana novootvorena radna mjesta. Kod zanimanja koja mijenjaju vrijednosti BPTR indeksa sa trenutne vrijednosti iznad 1 na vrijednost ispod 1, to znači da će se trenutni višak radnika, u situaciji nedovoljnog priliva kadrova iz obrazovnog sistema, vrlo brzo zaposliti i dovesti poslodavce u situaciju da imaju poteškoća da pronađu raspoložive kadrove za buduća novootvorena radna mjesta. Upravo ovakvi slučajevi pokazuju koliko je bitno da se osim kratkoročnih procjena neusklađenosti ponude i potražnje radne snage po zanimanjima naprave i srednjoročne procjene, jer na osnovu njih možemo vidjeti da bi rješavanje trenutnih neusklađenosti putem različitih mjera kao što su prekvalifikacije, ustvari produbilo očekivani problem nedostatka tih kadrova u budućnosti.

Veoma važna za navedenu problematiku je i procjena trendova kretanja pojedinačnih indikatora za ključna zanimanja u srednjoročnom periodu, kako bi se na osnovu njih mogao steći malo detaljniji uvid u kretanja na tržištu rada u narednih pet godina, što može pomoći i boljem razumijevanju kretanja vrijednosti BPTR indeksa. Tu se radi o procjenama kretanja indikatora za zanimanja s najvećim učešćem u obrazovanju, u nezaposlenosti i u novootvorenim radnim mjestima (zamjenska i ekspanziona potražnja).

- Procjena ekspanzione potražnje

Podaci o zaposlenima prikupljeni su prema evidencijama Porezne uprave Zeničko-dobojskog kantona od 2014. do 2019. godine. Po osnovu dostavljenih podataka kalkulirane su prognoze kretanja broja zaposlenih do 2025. godine. Prema podacima o kretanju industrijskog rasta na nivou Bosne i Hercegovine od 2014. do 2019. godine procijenjen je linearni trend promjena industrijskih sektora za period 2020-2025. godina. Procjena uz prosječnu relativnu stopu promjene u ovom periodu prikazana je u Tabeli 9.

- Procjene broja nezaposlenih

Korištenjem podataka o broju nezaposlenih za period 2014-2019. godina procijenjen je trend kretanja broja nezaposlenih za period 2020-2025. godina, te je za ključna zanimanja po broju nezaposlenih (po stanju iz 2019. godine) dat prikaz trenda. Očekivano kretanje broja nezaposlenih prema ključnim zanimanjima je prezentirano u Tabeli 9.

Tabela 9. Očekivano kretanje broja nezaposlenih prema ključnim zanimanjima, 2021-2025. godina

RB	Zanimanja	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Trend
	Radnik za jednostavne poslove drugdje													
1	nerazvrstan	20403	19718	19069	18288	17335	16470	15788	14999	14211	13422	12634	11846	
2	Prodavač	3973	3897	3768	3584	3414	3240	3116	2965	2813	2662	2511	2359	
3	Ekonomski tehničar	2885	2862	2754	2506	2484	2346	2232	2115	1999	1882	1766	1649	
4	Frizer	1989	2017	2038	2028	2039	2022	2044	2051	2057	2063	2070	2076	
5	Maturant gimnazije	2129	2234	2132	2040	1916	1824	1789	1715	1642	1568	1495	1421	
6	Krojač	1711	1644	1646	1581	1552	1552	1501	1468	1436	1403	1371	1338	
7	Bravar	1957	1864	1746	1600	1456	1308	1194	1062	930	798	666	534	
8	Kuhar	1265	1238	1255	1173	1130	1083	1059	1021	984	946	909	871	
9	Krojač	1201	1165	1177	1129	1013	1038	989	951	913	876	838	800	
10	Mašinski tehničar	1357	1399	1282	1181	1152	1022	980	909	837	765	693	621	

Izvor: Podaci Službe za zapošljavanje ZDK za period 2014.-2019.; kalkulacije za period 2020.-2025.

Prema gore prezentiranim procjenama, a na osnovu pretpostavke zadržavanja istog trenda, u periodu 2021-2025. godina, očekuje se da će se broj nezaposlenih povećavati za zanimanje frizer, dok će opadati za zanimanja prodavač, ekonomski tehničar, maturant gimnazije, bravar, kuhar, krojač, te mašinski tehničar.

- Procjene broja maturanata i diplomanata

U analiziranom periodu 2021-2025. godina, a za koji je rađena procjena kretanja broja svršenika iz obrazovanja koji dolaze na tržište rada, odnosno maturanata i diplomanata, dobijeni su očekivani trendovi na bazi podataka u periodu 2015-2020. godina. Podaci su sortirani prema najvećem broju upisanih svršenika u 2020. godini. Podaci iz Tabele 10. pokazuju da će procjenom doći do smanjenja broja maturanata iz gimnazija i ekonomskih škola, dok se procjenjuje da će porasti broj maturanata medicinskih tehničara. Interesantno je ovdje primjetiti da za npr. zanimanje Zavarivač se očekuje da će porasti broj maturanata u narednom periodu, a iz ranije prezentovanih podataka također vidimo da je i trenutno ponuda radnika ovog zanimanja dosta viša od potražnje. Dakle dalje povećanje broja maturanata ovog zanimanja moglo bi dovesti do još veće neusklađenosti između ponude i potražnje na tržištu rada.

Tabela 10. Očekivano kretanje broja maturanata, 2021-2025. godina

RB	Zanimanje/škola	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Trend
1	Gimnazija	1102	729	683	844	698	707	603	549	494	440	385	
2	Ekonomski tehničar	397	259	241	305	236	227	192	168	143	119	94	
3	Medicinski tehničar	187	118	144	197	240	179	215	226	237	248	259	
4	Mašinski tehničar	278	190	155	217	185	177	155	141	128	115	102	
5	Frizer - vlasuljar	158	132	164	174	171	129	153	152	152	151	151	
6	Zavarivač	55	84	77	72	102	93	104	111	118	125	132	
7	Elektrotehničar računarke tehnike i automatike	93	78	74	108	69	88	83	83	82	82	81	
8	Tehničar drumskog saobraćaja	61	106	52	95	48	86	74	74	74	74	73	
9	Automehaničar	80	31	56	61	53	79	67	68	70	72	74	
10	Vozač motornih vozila	92	86	102	92	95	74	83	81	79	77	75	
11	Mašinski tehničar energetike	88	60	50	94	58	65	61	59	57	55	53	
12	Elektrotehničar elektronike	78	39	43	44	93	65	70	73	76	79	81	
13	Poljoprivredni tehničar	31	24	65	49	47	63	68	74	80	86	92	
14	Tehničar za mehatroniku	53	66	43	55	66	62	63	65	66	68	70	
15	Poslovno-pravni teh.	26	52	42	48	50	52	58	62	65	69	73	
16	Trgovac	89	49	86	78	37	52	42	36	29	23	16	
17	Tekstilni tehničar - konfekcionar	90	51	53	47	40	50	31	24	18	11	4	
18	Konfekcionar tekstila - krojač	43	51	67	69	47	50	57	58	58	59	60	
19	Medresa	54	56	41	43	55	46	45	44	43	42	40	
20	Građevinski tehničar	77	57	38	76	118	45	75	76	78	80	82	

Izvor: Podaci srednjih škola sa područja ZDK za period 2015-2020.; kalkulacije za period 2021-2025.

4. Prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih

Na području Zeničko-dobojskog kantona prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, zaključno sa 15.06.2021. godine, ukupan broj stanovnika je 357275 od čega je 54976 starosti od 0-14 godina, 248333 od 15-64 godine i 53966 stariji od 65 godina.⁸

Nezaposlena lica u septembru 2021. godine (53.486) čine 14,68% ukupnog stanovništva Zeničko-dobojskog kantona i 17,59% radno sposobnog stanovništva. Najveći broj nezaposlenih osoba pripada populaciji od 51 do 55 godina starosti, što čini 11,82% nezaposlenih osoba. U ukupnom broju nezaposlenih osoba 36443 ili 68,14% je stručnih, a 17043 ili 31,86%, nestručnih. Među nezaposlenim osobama najviše je KV (19607 ili 36,66%) i NK radnika (15663 ili 29,28%), osoba sa SSS (13236 ili 24,75%), potom slijede osobe VSS (3157 ili 5,90%), PK radnici (1296 ili 2,43%), VŠS radnici (232 ili 0,43%), te osobe VKV (211 ili 0,39%) i osobe NSS (84 ili 0,16%).⁹

Svi ovi podaci pokazuju da je neophodno zajedničko djelovanje različitih institucija kako bi se primjenom Zakona o obrazovanju odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu omogućilo obrazovanje, stručno osposobljavanje, dokvalifikacija, prekvalifikacija i specijalizacija u okviru brojnih zanimanja, što bi u konačnici trebalo poboljšati i strukturu nezaposlenih osoba u pogledu stručne spreme. Shodno tome, pravci razvoja obrazovanja odraslih danas se projiciraju i baziraju na koncepciji cjeloživotnog obrazovanja i učenja kao sredstva za napredovanje ka konceptu „društva koje uči“. Cilj je stvaranje fleksibilnog i demokratskog sistema obrazovanja koji će biti otvoren i prohodan za sve, bez obzira na životnu dob i kroz koji će se i odraslim osobama osigurati veće mogućnosti za učenje i sticanje znanja za sva područja života i rada. Stoga se kao prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih nameću:

- osnovno obrazovanje odraslih,
- sticanje kvalifikacija završetkom srednjoškolskog obrazovanja i
- različiti programi razvijanja kompetencija zaposlenih i nezaposlenih osoba.

➤ Osnovno obrazovanje odraslih

Osnovno obrazovanje odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona je i dalje prioritet. Iako je njegovo finansiranje Zakonom o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18) definirano kao obaveza Kantona, upis polaznika u programe osnovnog obrazovanja odraslih, u proteklom periodu, nije bio na zadovoljavajućem nivou.

Stoga bi trebalo napraviti detaljnu i strukturiranu analizu uzroka takvog stanja. Detektovati probleme i ukoliko je potrebno izvršiti izmjene i dopune zakonskih i podzakonskih akata koji tretiraju obrazovanje odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona. Cilj bi bio pojednostaviti primjenu zakonskog okvira kako bi se povećao obuhvat polaznika osnovnog, ali i srednjoškolskog obrazovanja odraslih te na taj način promovisalo cjeloživotno učenje zbog zaustavljanja porasta nezaposlenosti.

➤ Sticanje kvalifikacija završetkom srednjoškolskog obrazovanja

Srednjoškolsko obrazovanje odraslih podrazumijeva sticanje srednje stručne spreme, niže stručne spreme, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, osposobljavanje i usavršavanje. Kako bi bio u funkciji podizanja konkurentnosti privrede, jačanja socijalne kohezije i podrške ličnom razvoju pojedinca, ovaj vid obrazovanja odraslih treba razvijati kao specifičnu, fleksibilnu i vrlo važnu komponentu sveukupnog obrazovnog sistema i učiniti ga dostupnim svima. Posebno onim grupama radno-sposobnog stanovništva (ranjivih i marginaliziranih kategorija) koje su sa najvećim rizikom od posljedica nezaposlenosti, odnosno, koje su u nepovoljnom položaju na tržištu rada, kao što su: osobe sa invaliditetom, mlade osobe bez radnog iskustva, osobe sa 50 i više godina starosti koje su ostale bez posla ili prvi put traže posao, žene, osobe koje na posao čekaju više od 5 godina, osobe iz višečlanih porodica, osobe sa nižim stepenom obrazovanja, kao i veliki broj osoba koje su zbog

⁸ Prema konačnim rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine, koji su objavljeni 01.07.2016. godine od strane Federalnog zavoda za statistiku, broj stanovništva na području Zeničko-dobojskog kantona bio je 364433.

⁹ Statistički bilten Javne ustanove Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, novembar 2021. godine.

zakonskih ograničenja izgubile pravo na zdravstveno osiguranje, ili radnici kojima nije uvezan radni staž, odnosno, kojima poslodavci nisu uplaćivali doprinose za penzijsko i zdravstveno osiguranje. Kako bi smanjili njihovu nezaposlenost, poseban fokus treba biti usmjeren na razvoj i unaprijeđenje njihovih radnih vještina, kao i njihovo uključivanje u sve sfere života.

Osim toga, za podršku privrednom razvoju i ublažavanje problema nezaposlenosti, potrebno je obezbijediti programe poticaja za zapošljavanje, kako za preduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. U skladu sa potrebama privrede, neophodno je unaprijediti kvalitet ponude kadrova na tržištu rada, kroz programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovavanja, uz jačanje saradnje s obrazovnim ustanovama, kao i razvojnim agencijama, organizacijama i udruženjima koja provode programe obrazovanja odraslih.

Ponuda, broj i vrste programa obrazovanja odraslih opredjeljeni su potrebama zajednice i pojedinaca, u kontekstu: tržišta rada i mogućnosti za zapošljavanje; specifičnih potreba regionalnog ili lokalnog okruženja u kojem se program izvodi; potreba poslodavaca za određenim profilom zanimanja; potreba poslodavaca i/ili zaposlenika za osposobljavanjem ili usavršavanjem zbog uvođenja novih tehnologija ili procesa rada; potreba odraslih da sticanjem novih i unapređenjem postojećih znanja, vještina i sposobnosti osiguraju sebi bolje prilike za zapošljavanje, održe zapošljivost ili pokrenu vlastite poduzetničke djelatnosti; potreba odraslih da steknu i unaprijede druga znanja i vještine u cilju vlastitog samoostvarenja i dr.

Zanimanja s kojima poslodavci imaju poteškoće u zapošljavanju na području Zeničko-dobojskog kantona su: bravar, zavarivač, tesar, mehaničar, mašinski tehničar, krojač, električar, elektromontažer, elektroinstalater, bravar, autoelektričar... Kod najvećeg broja navedenih zanimanja kandidatima nedostaju praktično iskustvo i vještine za obavljanje poslova u ovom zanimanju te adekvatno znanje što pokazuje da kod navedenih zanimanja ima prostora da se kreiraju dodatni programi ili unaprijede već postojeći programi kroz formalno i neformalno obrazovanje.¹⁰ Također, uzimajući u obzir da je prema statističkim podacima udio NK i PK radnika u ukupnom broju nezaposlenih 32%, potrebno je razviti programe za jačanje kvalifikacija i stručno osposobljavanje nisko obrazovane radne snage.¹¹

Za skoro sve industrije, kako u Bosni i Hercegovini tako i globalno, 2020. godina je donijela promjene u načinu poslovanja. Međutim, pojedine industrije, poput informacijsko-komunikacijskog (IKT) sektora, iskoristile su promjene kao priliku za dalji razvoj. Potreba za tehnološkim rješenjima i alatima raste, a IKT sektor već ima uspostavljene prakse rada od kuće i brzo se prilagođava situaciji izazvanom pandemijom COVID-19. Međutim, IKT sektoru nedostaje kvalitetne radne snage.

Analiza potrebnih vještina za softversku industriju rađena u saradnji sa Bit Alijansom tokom 2019. godine u okviru projekta „Boljom upravom do bržeg ekonomskog rasta“, pokazala je da od prosječno 926 otvorenih pozicija za IT specijaliste na godišnjem nivou, njih 388 ne može biti popunjeno. U većini slučajeva, kao razlog se navodi nepostojanje kandidata s odgovarajućim znanjima i vještinama.

Prema podacima prikupljenim u ovoj studiji 78,1% anketiranih zaposlenika i zaposlenica IT kompanija smatra da se stručno IT obrazovanje treba modernizirati, odnosno da treba biti otvoreno za nove pristupe nastavi. Mjere za prevazilaženje trenutnog stanja podrazumijevaju revidiranje upisnih politika i njihovo prilagođavanje potrebama softverske industrije kroz promociju i podršku školama, prije svega gimnazijama koje u svojim predmetno-planskim strukturama imaju i informaciono-komunikaciono područje, zatim dodatno jačanje mjera prekvalifikacije i dokvalifikacije za IT zanimanja kroz zavode za zapošljavanje, te unapređenje IT obrazovanja na nivou osnovnih škola u Zeničko-dobojskom kantonu. Bez strateškog djelovanja i odgovora obrazovnog sistema na izazove s kojima se sektor suočava, IKT kompanije bit će prinuđene da

¹⁰ Analiza lokalnog tržišta rada – srednjoročna prognoza kretanja po zanimanjima za period 2020-2025, s nalazima potreba za razvojem kompetencija zaposlenih i spremnosti na saradnju s obrazovnim sektorom, Zeničko-dobojski kanton, Sarajevo, juni 2021.

¹¹ Informacija o stanju u oblasti zapošljavanja na području Zeničko-dobojskog kantona za 2020. godinu, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, januar 2021. godine.

ulažu dodatna sredstva u obuku osoblja ili da kvalitetan radni kadar traže izvan Kantona, kao i Bosne i Hercegovine.

Isto tako i sektor turizma može dati značajan doprinos smanjenju nezaposlenosti ranjivih i marginaliziranih kategorija. U našem Kantonu postoje veliki potencijali za povećanje turističkih aktivnosti što će samim time generirati i veći broj radnih mjesta, kako u turizmu tako i u povezanim privrednim granama. U tom kontekstu trebalo bi raditi na povećanju primjene savremenih znanja u turizmu kroz formalne programe obrazovanja i obrazovanje odraslih, kao i na uspostavljanju standarda kvaliteta i povećanju kvaliteta kadrova što bi se provodilo kroz edukacije i saradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama.¹²

Uzimajući u obzir sve navedeno, potrebno je unaprijediti usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada, a što se može postići kroz:

- Kontinuirano usavršavanje sistema obrazovanja u skladu sa izmjenama tržišta rada;
- Unapređenje institucionalnih struktura i posredovanja na tržištu rada;
- Razvijanje sistema podrške održivom zapošljavanju;
- Realizaciju programa za poboljšanje kompetencija i radnih vještina nezaposlenih osoba;
- Razvoj cjeloživotnog preduzetničkog učenja u sklopu formalnog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima, te u obrazovanju odraslih;
- Razvijanje sistema informisanja o potrebama tržišta rada, prvenstveno namijenjenog nezaposlenim osobama;
- Osiguranje da praktična nastava bude zastupljena u što značajnijem obimu i kroz realizaciju u što većoj mjeri u realnim uslovima rada, odnosno kod poslodavaca koji posjeduju materijalno-tehničke uslove za to;
- Obuku mentora iz poslovnih subjekata zaduženih za realizaciju praktične nastave učenika u srednjem stručnom obrazovanju;
- Izradu i poboljšanje programa obrazovanja odraslih, kao i nastavnih planova i programa u redovnom obrazovanju u saradnji sa privrednicima;
- Unapređivanje bazičnog obrazovanja djece i mladih u smislu razvijanja ključnih kompetencija;
- Jačanje socio-ekonomskog dijaloga.

➤ Različiti programi razvijanja kompetencija zaposlenih i nezaposlenih osoba

U svrhu zadovoljenja potreba poslodavaca za kvalificiranom i kompetentnom radnom snagom, pronalaska i zadržavanja zaposlenja, veće mobilnosti na tržištu rada, lakšeg uključivanja u društveni život i zadovoljenja specifičnih društvenih interesa, nužno je raditi na kontinuiranom osvježavanju kompetencija zaposlenih zbog ubrzanog tehnološkog razvoja. Tu su poslodavci ključni kao inicijatori razvijanja različitih neformalnih programa za razvijanje novih ili osvježavanje postojećih kompetencija zaposlenih. S ciljem smanjenja broja nezaposlenih osoba, odnosno povećanja broja zaposlenih u Zeničko-dobojskom kantonu potrebno je voditi aktivnosti ne samo na stvaranju ambijenta za nova radna mjesta, nego je potrebno podsticati poslodavce da zadrže nivo postojeće zaposlenosti.

Također je potrebno raditi na senzibiliziranju javnosti za cjeloživotno učenje, promicanju kulture učenja te poticanju vlastite motivacije. U tom cilju može se organizirati sedmica cjeloživotnog učenja, kao obrazovna kampanja, čiji je cilj podizanje svijesti o važnosti učenja i obrazovanja. Radi se o UNESCO-ovoj inicijativi koja je pokrenuta 1999. godine, a svake godine obilježava se u brojnim zemljama na svim kontinentima. U sklopu ove kampanje moguće je na neposredan, često i neformalan način, prenijeti poruku o važnosti obrazovanja i učenja, na način da se organizira veliki broj vrlo različitih aktivnosti – od predavanja, radionica, okruglih stolova do koncerata, izložbi, pa i biciklijada. Brojne institucije mogu organizirati dane otvorenih vrata i druge slične aktivnosti, usmjerene na upoznavanje javnosti sa svojim radom. Na taj način, građani bi se

¹² Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021-2027. godina, Zenica, oktobar 2020.

motivirali da se uključe u neki oblik učenja, pri čemu je važno istaknuti da učenje ne treba shvatiti isključivo kao formalno školovanje ili nešto što se odnosi samo na mlađu životnu dob – učiti se može i kroz razne neformalne oblike, kurseve, radionice, predavanja i sl.

U Zeničko-dobojskom kantonu Privredna komora je tokom prve polovine 2021. godine, provela Analizu lokalnog tržišta rada na uzorku od 105 kompanija čiji su predstavnici ocijenili stepen važnosti posjedovanja vještina kod kandidata pri zapošljavanju. Većina ispitanika smatra da je za menadžere, eksperte i druge visokokvalifikovane radnike od iznimne važnosti osnovno poznavanje rada na računaru, timski rad, komunikativnost i radna etika, a prate ih poznavanje engleskog jezika i sposobnost za nezavisan i samostalan rad. S druge strane za grupu zanimanja u koju uključujemo radnike sa srednjim tehničkim, stručnim i nižim obrazovanjem (zanatlije, administrativni radnici, radnici u turizmu, monter, operateri mašina i sl.) kao važne vještine pri zapošljavanju, izdvojene su također radna etika, timski rad, komunikativnost, zatim napredna i osnovna znanja i vještine potrebne za radno mjesto, sposobnost za nezavisan i samostalan rad, dok su ispitanici nešto niže rangirali poznavanje engleskog jezika i osnovno poznavanje rada na računaru.¹³

Iz svega navedenog, vidljivo je da tržište rada sve više zahtijeva veće nivoe i drugačije kombinacije kompetencija i kvalifikacija. Osim posjedovanja osnovnih vještina za ostvarivanje nekog specifičnog posla, sve češće se traže fleksibilne i prenosive kompetencije koje će pojedinca opskrbiti čitavim sklopom vještina, znanja i stavova koji su primjereni svakoj situaciji u promjenjivom svijetu rada.

U tom kontekstu sektor obrazovanja osjeća potrebu za razvijanjem specifičnih kompetencija lica koja obavljaju odgovornu funkciju organa rukovođenja u institucijama obrazovanja. Naime, radi se o specifičnim kompetencijama koje trebaju biti spoj znanja i vještina iz pedagoško/andragoške oblasti, menadžmenta, prava, ekonomije, upravljanja ljudskim resursima i slično. Zbog specifičnosti i značaja ovog „radnog mjesta”, a po uzoru na zemlje u našem okruženju, potrebno je da kao društvo omogućimo svim onima koji obavljaju te poslove da steknu potrebne kompetencije kroz pohađanje različitih programa osposobljavanja/usavršavanja direktora ustanova obrazovanja.

Posebno je potrebno stimulisati izdvajanja za javno važeće programe obrazovanja i osigurati poreske olakšice za troškove obrazovanja radnika i promociju programa učenja uz rad, te stažiranja. Unutar obrazovnog sistema potrebno je podržati i akreditaciju i povezivanje sa akreditiranim centrima cjeloživotnog učenja u razvijenim zemljama. U narednom periodu svakako treba nastaviti saradnju sa lokalnim zajednicama i svim drugim nivoima vlasti, te nevladinim sektorom kako bi se zajedničkim projektima zapošljavanja efikasnije iskoristili raspoloživi resursi.¹⁴

5. Infrastrukturne djelatnosti potreba obrazovanja odraslih

Za uspješno provođenje Zakona o obrazovanju odraslih i osiguranje kvalitetnog obrazovanja odraslih bitno je osigurati infrastrukturu, odnosno materijalno-tehničke i kadrovske uslove za realizaciju.

U nastavku je dat pregled ustanova za obrazovanje odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona upisanih u Registar Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, odnosno ovlaštenih za realizaciju formalnih programa obrazovanja odraslih (sticanje kvalifikacije).

Kao organizatori obrazovanja odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu prednjače osnovne i srednje škole koje su, pored djelatnosti osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja djece i mladih, registrirane i za obavljanje djelatnosti osnovnog, odnosno srednjoškolskog obrazovanja odraslih.

¹³ Analiza lokalnog tržišta rada – srednjoročna prognoza kretanja po zanimanjima za period 2020-2025. godina, s nalazima potreba za razvojem kompetencija zaposlenih i spremnosti na saradnju s obrazovnim sektorom, Zeničko-dobojski kanton, Sarajevo, juni 2021.

¹⁴ Isto

U 2018. godini je registrirana i jedina privatna ustanova za formalno obrazovanje odraslih, Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj.

Tabela 11. Ustanove za osnovno obrazovanje odraslih

R. br.	Naziv ustanove	Grad/općina
1.	OŠ „Safvet-beg Bašagić“	Breza
2.	OŠ „Hamdija Kreševljaković“	Kakanj
3.	OŠ „Maglaj“	Maglaj
4.	OŠ „Hasan Kikić“ Solun	Olovo
5.	OŠ „Rešad Kadić“	Tešanj
6.	OŠ „Vareš“	Vareš
7.	OŠ „Kulin ban“	Visoko
8.	Prva osnovna škola	Zavidovići
9.	OŠ „Aleksa Šantić“ Perin han	Zenica
10.	OŠ „Ćamil Sijarić“ Nemila	Zenica
11.	OŠ „Hasan Kikić“ Tetovo	Zenica

Tabela 12. Ustanove za srednjoškolsko obrazovanje odraslih

R. br.	Naziv ustanove	Grad/općina
1.	Mješovita srednja škola „Mehmedalija Mak Dizdar“	Breza
2.	Mješovita srednja škola	Kakanj
3.	Mješovita srednja škola	Maglaj
4.	Mješovita srednja škola „Musa Ćazim Ćatić“	Olovo
5.	Srednja tehnička škola	Tešanj
6.	Mješovita srednja škola	Tešanj
7.	Mješovita srednja škola „NORDBAT-2“	Vareš
8.	Mješovita srednja škola „Hazim Šabanović“	Visoko
9.	Srednja tehnička škola	Zavidovići
10.	Mješovita srednja škola	Zavidovići
11.	Ekonomska škola	Zenica
12.	Medicinska škola	Zenica
13.	Tehnička škola	Zenica
14.	Srednja mješovita škola „Mladost“	Zenica
15.	Mješovita srednja industrijska škola	Zenica
16.	Mješovita srednja škola	Zenica
17.	Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“	Tešanj

Zaključno sa 2021. godinom, odnosno izradom Plana obrazovanja odraslih Zeničko-dobojskog kantona za period 2022-2024. godina, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona je donijelo programe za obrazovanje odraslih za ukupno 40 zanimanja/zvanja, od čega je 16 po modularnom NPP-u.

Tabela 13. Spisak programa za obrazovanje odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu

Zanimanje/Zvanje	Ustanova za obrazovanje odraslih
1. Bravar	- Mješovita srednja škola "Mehmedalija Mak Dizdar" Breza - Mješovita srednja škola Kakanj - Mješovita srednja škola Maglaj - Mješovita srednja škola "Hazim Šabanović" Visoko - Mješovita srednja škola Zavidovići - Mješovita srednja industrijska škola Zenica
2. Zavarivač	- Mješovita srednja škola "Mehmedalija Mak Dizdar" Breza - Mješovita srednja škola Kakanj - Mješovita srednja škola Maglaj - Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program) - Mješovita srednja škola "Hazim Šabanović" Visoko - Mješovita srednja škola Zavidovići - Mješovita srednja industrijska škola Zenica
3. Ekonomski tehničar	- Mješovita srednja škola "Mehmedalija Mak Dizdar" Breza - Mješovita srednja škola Maglaj - Mješovita srednja škola "Musa Ćazim Ćatić" Olovo - Srednja tehnička škola Tešanj - Mješovita srednja škola "NORDBAT-2" Vareš - Mješovita srednja škola "Hazim Šabanović" Visoko - Srednja tehnička škola Zavidovići - Ekonomska škola Zenica
4. Vozač motornih vozila	- Mješovita srednja škola Kakanj - Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program) - Mješovita srednja škola "NORDBAT-2", Vareš - Mješovita srednja škola Zavidovići - Srednja mješovita škola "Mladost", Zenica - Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj
5. Rudarski tehničar	- Mješovita srednja škola Kakanj - Mješovita srednja industrijska škola Zenica - Mješovita srednja škola „Mehmedalija Mak Dizdar“ Breza
6. Tehničar drumskog saobraćaja	- Mješovita srednja škola Maglaj - Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program) - Mješovita srednja škola Zavidovići - Tehnička škola Zenica - Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj
7. Plinski i vodoinstalater	- Mješovita srednja škola Maglaj - Mješovita srednja industrijska škola Zenica
8. Medicinska sestra-tehničar	- Srednja tehnička škola Tešanj - Medicinska škola Zenica - Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj
9. Prehrambeni tehničar	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program) - Mješovita srednja škola Zenica (modularni program)
10. Metalostrugar	- Mješovita srednja škola Zavidovići
11. Elektroinstalater	- Srednja mješovita škola "Mladost" Zenica - Mješovita srednja škola Zavidovići
12. Rudar u podzemnoj eksploataciji	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica

13. Rukovalac građevinskih i pretovarnih mašina	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica - Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj - Mješovita srednja škola Zavidovići
14. Topilac	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica
15. Autoelektričar	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica - Mješovita srednja škola Zavidovići
16. Mašinski tehničar energetike	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica
17. Instalater centralnog grijanja	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica
18. Automehaničar	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica - Mješovita srednja škola Zavidovići
19. Poslovno-pravni tehničar	- Mješovita srednja škola Zenica (modularni program) - Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
20. Poljoprivredni tehničar	- Mješovita srednja škola Zenica (modularni program) - Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
21. Kuhar	- Mješovita srednja škola Zenica (modularni program) - Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
22. Fizioterapeutski tehničar	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
23. Komercijalist	- Ekonomska škola Zenica
24. Elektrotehničar energetike	- Mješovita srednja škola „Mehmedalija Mak Dizdar“ Breza - Mješovita srednja škola Maglaj
25. Operater na CNC mašinama	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
26. Tehničar za mehatroniku	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
27. Hemijski tehničar općeg smjera	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica
28. Tekstilni tehničar	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
29. Obrađivač metala rezanjem	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
30. Krojač	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
31. Frizer	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
32. Trgovac	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
33. Električar	- Mješovita srednja škola Tešanj (modularni program)
34. Zidar-fasader-izolater	- Mješovita srednja škola Zavidovići
35. Konfekcionar tekstila - krojač	- Mješovita srednja škola Zavidovići
36. Prodavač	- Mješovita srednja škola Zavidovići
37. Geološki tehničar	- Mješovita srednja industrijska škola Zenica

Također, donesena su i dva javno važeća programa andragoškog osposobljavanja/usavršavanja „Osnovna andragoška obuka“ i „Andragoška obuka – Curriculum globALE“.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK donijelo je program "Osnovna andragoška obuka" kao program neformalnog obrazovanja od posebnog interesa za Zeničko-dobojski kanton.

Program je obuhvatio interaktivnu obradu četiri tematske cjeline, kao obavezna modula:

- Učenje odraslih - psihološke osnove, karakteristike, stilovi učenja,
- Komunikacija, grupna dinamika i upravljanje obrazovnom grupom,
- Vizualizacija i prezentacija u obrazovnom radu sa odraslima,
- Interaktivne metode obrazovanja odraslih.

Uručenjem certifikata za 42 polaznika, predstavnika srednjih škola, Univerziteta u Zenici, Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona i Pedagoškog zavoda Zenica završena je prva andragoška obuka po važećem programu u Zeničko-dobojskom kantonu, što je ujedno bilo i prvo andragoško osposobljavanje po javno-važećem programu u Bosni i Hercegovini.

Registracijom ustanova za obrazovanje odraslih i donošenjem programa za obrazovanje odraslih stvorene su osnovne infrastrukturne pretpostavke za implementaciju Zakona o obrazovanju odraslih.

U narednom periodu potrebno je značajnije finansijsko ulaganje u opremanje ustanova, andragoško osposobljavanje kadrova i razvijanje novih programa za obrazovanje odraslih kao adekvatan odgovor na izmjenjive potrebe tržišta rada, mobilnost radne snage i zadovoljavanje specifičnih potreba društva.

6. Raspoređivanje programa obrazovanja odraslih na jedinice lokalne samouprave

Vlada Zeničko-dobojskog kantona je na 140. sjednici održanoj 04.02.2021. godine donijela Smjernice za trogodišnje planiranje rada Zeničko-dobojskog kantona za period 2022-2024. godina.

U oblasti obrazovanja potrebno je poboljšati kvalitet nastavnog procesa kroz poboljšanje nastavnih planova i programa i obrazovne infrastrukture. Posebno je važno uskladiti obrazovni sistem sa potrebama tržišta rada, jer će se time smanjiti nezaposlenost.

Programi osnovnog obrazovanja odraslih realizirat će se u svim jedinicama lokalne samouprave putem ovlaštenih ustanova za obrazovanje odraslih upisanih u Registar Ministarstva (najmanje jedna ustanova u svakoj lokalnoj zajednici).

Programi srednjoškolskog obrazovanja odraslih realizirat će se u općinama/gradovima Zeničko-dobojskog kantona u kojima postoji registrirana ustanova za obrazovanje odraslih kojoj je odobrena realizacija konkretnih programa za obrazovanje odraslih.

Drugi programi sticanja kompetencija realizirat će se u lokalnim samoupravama čiji poslodavci, građani i ustanove obrazovanja odraslih iskažu potrebu i spremnost da finansiraju/sufinansiraju i realiziraju programe.

Kada je u pitanju Grad Zenica, Služba za privredu i upravljanje razvojem u saradnji sa Zeničkom razvojnom agencijom ZEDA je evidentirala rast broja zaposlenih za 2798 lica u periodu 2015-2020. godina, te je vidljiva promjena na bolje u odnosu na prethodne godine.

Gledajući spolnu strukturu trenutno zaposlenih i nezaposlenih u Gradu Zenici, uočeno je da je broj nezaposlenih žena veći od broja nezaposlenih muškaraca. Nažalost, ovaj trend traje godinama, ali je bitno primijetiti da se i broj nezaposlenih žena smanjuje.

Međutim, stopa nezaposlenosti je i dalje previsoka i iako se radi o zvaničnim informacijama koje ne obuhvataju sivu ekonomiju, tj. rad na crno, za pretpostaviti je da je omjer muškaraca i žena koji rade, a koji bi se dobio kada bi ovi podaci bili dostupni, približno isti kao zvanični.

Grad Zenica, u skladu sa navedenim, poduzima mjere u cilju smanjenja nezaposlenosti, te stimuliše pokretanje malih biznisa (s akcentom na žene poduzetnice), ali je u narednom periodu potrebno posvetiti još više pažnje i sredstava za podršku ženskom poduzetništvu i poduzetništvu mladih, kako bi se poboljšali uslovi za zapošljavanje i samozapošljavanje u gradu Zenici.

Najveći trend zapošljavanja je KV i VKV radnika (naročito muškaraca). Pad stope nezaposlenosti kod KV radnika u periodu 2015.-2020. godina iznosi oko 23%. Kada su u pitanju VKV radnici, za period 6 godina, taj procent iznosi 40,1%. Evidentan je i pad stope nezaposlenosti NK radnika. Za period od 6 godina on iznosi 13,5%

Zenička razvojna Agencija u saradnji sa Gradom Zenicom periodično obavlja anketiranje poduzetnika u Zenici, prilikom kojeg se prikupljaju informacije vezane za poslovanje privrednih subjekata, njihovo mišljenje o poslovnom ambijentu u Zenici, problemima sa kojima se susreću prilikom poslovanja, kao i budućim planovima vezanim za razvoj poslovanja, uvođenje novih proizvoda, te proces digitalizacije unutar preduzeća.

Prilikom anketiranja stanara Biznis inkubatora Zenica, koje je objavljeno krajem 2020. godine, te početkom 2021. godine, kao i prilikom anketiranja zeničkih poduzetnika na širem području grada koje je realizovano u junu 2021. godine, mnogi poduzetnici su istakli problem nedostatka adekvatne radne snage. Naročito je naglašena potreba za obučenom radnom snagom iz oblasti metaloprerađivačke, drvoprerađivačke, obrade tekstila, kao i CNC programera i operatera. Većina anketiranih su rekli kako su spremni samostalno obučiti nove radnike za rad na mašinama na kojima je potreban radnik, ali da je neophodno da se i obrazovni sistem prilagodi realnom sektoru, te trenutnim potrebama privrednika za radnom snagom u Zenici i Zeničko - dobojskom kantonu.

Kao deficitarna zanimanja privrednici su naveli bravare, armirače, stolare, tesare, metalostrugare, krojače (u tekstilu, ali i u proizvodnji namještaja), CNC programere i operatere itd.

U 2020. godini došlo je do porasta ugašenih obrta od 2,8%. Uzimajući u obzir specifičnost 2020. godine, može se reći da je ovaj procenat i razuman te da ga, ukoliko se nastavi rast i u godinama koje slijede, ne moramo smatrati zabrinjavajućim.

Najviše ugašenih obrta u odnosu na 2019. godinu bilo je u okviru prerađivačke djelatnosti, sa porastom ugašenih obrta od 56,2%. Druga po redu je trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala sa 19,3%.

U Strategiji razvoja Općine/Grada Zenica 2012-2022. godina planirana je izrada Projekta „Cjeloživotno učenje“ u cilju obrazovanja i prekvalifikacije odraslih osoba radi zapošljavanja.

Program obuhvata obuku i prekvalifikaciju, a nosioci implementacije su škole, Zeda, Općinske Službe. Ciljne grupe Strategije su odrasle osobe bez zaposlenja i one koje žele drugi posao.

Prema podacima JU Služba za zapošljavanje ZDK, najveći broj nezaposlenih je u dobnoj skupini 31-40 godina, što je u 2020. godini 23,6% ukupnog broja nezaposlenih u Zenici.

7. Okvirni obim sredstava za obrazovanje odraslih

Ostvarenje ciljeva iz strateških dokumenata vezanih za obrazovanje odraslih moguće je postići osmišljavanjem održivog sistema finansiranja obrazovanja odraslih, kako bi se planirao razvoj ljudskih resursa, unapređenje obrazovnog nivoa i ključnih kompetencija stanovništva, te povećanje uključenosti građana u programima cjeloživotnog učenja. Za finansiranje obrazovanja odraslih, pored sredstava iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona, neophodno je obezbijediti i podršku lokalnih nivoa vlasti, te doprinos aktera iz privatnog sektora, a čija bi ulaganja bila evidentirana kao posebna stavka njihovog finansijskog poslovanja.

Dosadašnje investicije u obrazovanje odraslih ne omogućavaju realizaciju svih prioritarnih aktivnosti, te je u narednom trogodišnjem periodu neophodno obezbijediti povećanje ukupnih ulaganja u ovu oblast, čemu može doprinijeti i finansiranje iz projektnih sredstava međunarodnih fondova i institucija, nevladinih organizacija, a sve u skladu sa evropskim politikama obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja.

U cilju osmišljavanja održivog sistema finansiranja obrazovanja odraslih, trebalo bi razmotriti mogućnosti poduzimanja aktivnosti u pravcu realokacije sredstava iz ministarstava koja finansijski ne podržavaju obrazovanje odraslih, u ministarstvo koje finansijski podržava obrazovanje odraslih.

Pored toga, neophodno je u narednom planskom periodu, naročito intenzivirati aktivnosti u pravcu podnošenja inicijativa na planu unapređenja postojećih zakonskih rješenja i razvijanje modela za dugoročno i održivo finansiranje obrazovanja odraslih usmjeravajući aktivnosti na davanje

pogodnosti poslodavcima i pojedincima koji ulažu u proces obrazovanja odraslih (stimulativna poreska politika, uvođenje poticajnih mjera za poslodavce i druge subjekte koji ulažu u obrazovanje odraslih i sl.).

U skladu sa članom 43. Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18):

- (1) Obrazovanje odraslih je zajednička odgovornost Kantona, jedinica lokalne samouprave, poslodavaca, zaposlenika, privrednih i stručnih asocijacija, udruženja, obrazovnih ustanova i pojedinaca.
- (2) Sredstva za finansiranje obrazovanja odraslih mogu biti obezbijeđena iz javnih sredstava, sredstava poslodavaca, polaznika i drugih izvora u skladu sa zakonom.

Nadalje, prema članu 44. stav (1) istog Zakona:

- (1) U budžetu Kantona obavezno se osiguravaju sredstva za
 - a) troškove izvođenja programa osnovnog obrazovanja odraslih za osobe koje imaju neprekidno mjesto prebivališta na području Zeničko-dobojskog kantona najmanje 12 mjeseci prije raspisivanja javnog poziva;
 - b) troškove praćenja, unapređivanja i razvoja obrazovanja odraslih.

Tabela 14. Planirana sredstva u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za period 2022.-2024. godina

Ekon.kod	Subanalit.	Naziv pozicije u Budžetu	2022.	2023.	2024.
611100		Bruto plaće i naknade	18.000	18.000	18.000
611200		Naknade troškova zaposlenih	3.280	3.280	3.280
612100		Doprinosi poslodavca	1.920	1.920	1.920
		Ukupno bruto plaće i naknade	23.200	23.200	23.200
613100		Putni troškovi	0	0	0
613200		Izdaci za energiju	0	0	0
613300		Izdaci za komunalne usluge	0	0	0
613400		Nabavka materijala	750	750	750
613500		Izdaci za prevoz i gorivo	0	0	0
613600		Unajmljivanje imovine i opreme	0	0	0
613700		Izdaci za tekuće održavanje	750	750	750
613800		Izdaci osiguranja	0	0	0
613900	MBC 901	Izdaci za komisije	3.000	3.000	3.000
613900	MBC 902	Ostale ugovorene usluge	600	600	600
		Ukupno materijal i usluge	5.100	5.100	5.100
		Ukupno troškovi po školi	28.300	28.300	28.300
		Sveukupno troškovi za 11 škola	311.300	311.300	311.300

Planirana sredstva, u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za 2022. godinu iznose 311.300 KM za sve osnovne škole uključene u proces obrazovanja odraslih, dok su pojedinačni godišnji rashodi po navedenim osnovnim pozicijama, za svaku školu, planirani u obimu od 28.300 KM. Nivo navedenih rashoda za potrebe obrazovanja odraslih, koji je utvrđen primjenom historijskog principa, u ovim obrazovnim institucijama, potrebno je zadržati i u 2023. i 2024. godini, a u zavisnosti od provedenih aktivnosti i iskazanih većih potreba, prilikom trogodišnjeg planiranja, putem nadležnog ministarstva i Ministarstva finansija voditi računa o eventualnom povećanju sredstava u narednom periodu.

8. Ministarstva koja su nadležna za obrazovanje odraslih

Uzimajući u obzir prirodu djelatnosti obrazovanja odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport je ključni nosioc ovoga procesa koji se realizuje preko ustanova za obrazovanje odraslih registrovanih na teritoriji Kantona.

Pored ovog ministarstva, značajna je i uloga Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice u kontekstu povezivanja obrazovanja sa tržištem rada, finansiranja programa obrazovanja odraslih potrebnih tržištu rada kao mjera realizacije programa za poboljšanje kompetencija i radnih vještina nezaposlenih osoba kao i cjeloživotno preduzetničko učenje u sklopu formalnog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima u obrazovanju odraslih, povećanja konkurentnosti dugotrajno nezaposlenih ili teško zapošljivih kategorija stanovništva na tržištu rada.

Ministarstvo za privredu, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo za boračka pitanja, kao i sva druga ministarstva, shodno svojim nadležnostima, u svojim strategijama razvoja predvidjeli su uzimanje učešća u realizaciji i finansiranju programa obrazovanja odraslih, u cilju poboljšanja kvaliteta života, a kroz izdvajanje finansijskih sredstava za:

- Provođenje prekvalifikacija, dokvalifikacija i doškolovanja u suradnji sa organizatorima obrazovanja odraslih,
- provođenje različitih vrsta neformalnih programa obrazovanja odraslih, neophodnih za sticanje kompetencija za obavljanje različitih poslova iz oblasti za koje su nadležna,
- opću informisanost stanovništva (npr. edukacije vezane za upravljanje preduzećima, malinarsku proizvodnju, različita predavanja vezana za prevenciju bolesti, pandemije COVID-19 i slično).

Na osnovu dosadašnjih aktivnosti Vijeća za obrazovanje odraslih jedino je Ministarstvo za boračka pitanja iskazalo interesovanje i spremnost izdvajanja sredstava, kroz posebnu budžetsku poziciju za 2022. godinu, i to pod nazivom "Sufinansiranje stručnih i/ili završnih ispita" u iznosu od 4.000 KM. U narednom periodu, a u zavisnosti od realizacije i rezultata izdvajanja, postoji podrška ovog ministarstva za izdvajanjem i većeg iznosa sredstava za navedene namjene.

Da bi se oblast obrazovanja odraslih unaprijedila, te obezbijedila uspješna implementacija planiranih aktivnosti, nužno je:

- prilikom kreiranja narednih planova obrazovanja odraslih, intenzivirati uključivanje u isto resornih ministarstava i nadležnih institucija koje dobivaju sredstva iz budžeta za različite oblike obrazovanja i usavršavanja,
- sredstva za finansiranje obrazovanja odraslih planirati i obezbijediti kao posebne stavke u budžetima javnih ustanova, kantona, naročito lokalnih samouprava, kao i privatnih preduzeća, kako bi se imao pregled utrošenih javnih sredstava za obrazovanje odraslih na nivou jedne godine i informacija o broju građana koji su bili uključeni u različite programe obrazovanja i učenja, te mogućnost praćenja ulaganja u obrazovanje odraslih i mogućnost planskog određivanja prioriteta za finansiranje.

- prilikom izrade Budžeta za građane, obezbijediti jasan prikaz izdvajanja sredstava iz budžeta za obrazovanje odraslih, kako bi građani imali što bolji uvid u izdvajanja u tu oblast i aktivnije se mogli uključivati u obrazovanje odraslih.

9. Programi i dinamika njihovog ostvarivanja

Programi obrazovanja odraslih realizovat će se na način i u skladu sa dinamikom definisanom Zakonom o obrazovanju odraslih.

Ustanove za obrazovanje odraslih će raspisati javni poziv za upis polaznika, odnosno zainteresiranih osoba, koji će biti objavljen u sredstvima javnog informisanja.

Realizacija programa obrazovanja odraslih, za osnovno obrazovanje odraslih može se odvijati planiranom dinamikom obzirom da se finansijska sredstva za ovaj program obezbjeđuju iz Budžeta Zeničko-dobojskog kantona kao i u dosadašnjem periodu.

Pri realizaciji srednjoškolskog programa obrazovanja odraslih, čije troškove snose polaznici programa i privredni subjekti, mogu nastati poteškoće.

Realizacija javno važećih neformalnih programa obrazovanja odraslih realizirat će se ukoliko isti budu definirani kao javni interes Zeničko-dobojskog kantona i dinamikom za koju budu osigurani izvori finansiranja od strane zainteresiranih poslodavaca i polaznika.

10. Prioritetne aktivnosti obrazovanja odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu za period 2022 – 2024. godina

Tabela 15. Prioritetne aktivnosti obrazovanja odraslih u Zeničko-dobojskom kantonu za period 2022. – 2024. godina

AKTIVNOSTI	CILJNA GRUPA	NOSIOCI AKTIVNOSTI I PARTNERSKE INSTITUCIJE	INDIKATORI	VREMENSKI OKVIR
1. Ažuriranje baze podataka o građanima Zeničko-dobojskog kantona koji nemaju završenu osnovnu školu	Građani Kantona koji nemaju završenu osnovnu školu	- Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport	Prikupljeni podaci o broju lica po općinama/gradovima Kantona i školskim područjima	Kontinuirano tokom planskog perioda
2. Raspisivanje javnih poziva za upis u Program za osnovno obrazovanje odraslih	Građani Kantona koji nemaju završenu osnovnu školu	Registrovane ustanove za osnovno obrazovanje odraslih	Objavljeni javni pozivi	Kontinuirano tokom planskog perioda
3. Provođenje programa osnovnog obrazovanja odraslih	Građani Kantona koji nemaju završenu osnovnu školu	Registrovane ustanove za osnovno obrazovanje odraslih	Broj polaznika osnovnog obrazovanja odraslih	Kontinuirano tokom planskog perioda
4. Informacija o odzivu građana na javne pozive za upis u program osnovnog obrazovanja odraslih	Građani Kantona koji nemaju završenu osnovnu školu	- Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport - Registrovane ustanove za osnovno obrazovanje odraslih - Jedinice lokalne samouprave - Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice - Služba za zapošljavanje - Mediji	Urađena informacija	Kontinuirano tokom planskog perioda
5. Promotivna kampanja NIKO BEZ OSNOVNE ŠKOLE - sticanje osnovnog obrazovanja kroz Program za osnovno obrazovanje odraslih	Građani Kantona koji nemaju završenu osnovnu školu	- Registrovane ustanove za osnovno obrazovanje odraslih - Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport - Jedinice lokalne samouprave - Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice - Služba za zapošljavanje	- Broj organiziranih roditeljskih sastanaka na kojima je podijeljena informacija (usmeno i u pisanoj formi) o besplatnom osnovnom obrazovanju za odrasle - Broj planiranih i realiziranih aktivnosti/informisanje	Kontinuirano tokom planskog perioda

		Mediji	nezaposlenih o besplatnom osnovnom obrazovanju Broj planiranih i realiziranih aktivnosti/informisanje korisnika usluga centara za socijalni rad o besplatnom osnovnom obrazovanju	
6. Izrada programa formalnog srednjoškolskog obrazovanja odraslih	Građani Kantona Poslovni subjekti	Registrovane ustanove za srednjoškolsko obrazovanje odraslih /Pedagoški zavod/ Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport	Broj izrađenih i odobrenih programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih	Kontinuirano tokom planskog perioda
7. Realizacija programa formalnog srednjoškolskog obrazovanja odraslih	Odrasle osobe bez završenog srednjoškolskog obrazovanja ili sa završenom srednjom školom koji putem prekvalifikacije/dokvalifikacije žele biti konkurentniji na tržištu rada	Registrovane ustanove za srednjoškolsko obrazovanja odraslih za konkretne programe/zanimanja	- Raspisivanje javnog poziva za upis u programe/zanimanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih - Broj polaznika po programima/zanimanjima - Broj polaznika koji su završili programe srednjoškolskog obrazovanja odraslih	Kontinuirano tokom planskog perioda
8. Realizacija andragoškog osposobljavanja uposlenika u obrazovanju odraslih po javno važećem programu „Osnovna andragoška obuka“	Uposlenici u obrazovanju odraslih	- Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport/Pedagoški zavod - Domaće i međunarodne partnerske institucije/donatori	- Broj realiziranih obuka - Broj polaznika „Osnovne andragoške obuke“	Kontinuirano tokom planskog perioda
9. Ažuriranje Registra poslodavaca Zeničko-dobojskog kantona kod kojih se može obavljati praktičan rad/praktična nastava u okviru programa obrazovanja odraslih	Poslovni subjekti	Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona	Broj upisanih preduzeća u Registar za izvođenje praktične nastave	Kontinuirano tokom planskog perioda

10. Izvještaj o potrebama tržišta rada Zeničko-dobojskog kantona	Nezaposlena lica Poslovni subjekti	• Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona • Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona • Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice • Registrovane ustanove za obrazovanje odraslih • Udruženja poslodavaca • Obrtnička komora • Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport	• Urađeni izvještaj • Broj uključenih poslodavaca i institucija • Deficitarna zanimanja • Suficitarna zanimanja • Broj uključenih upitanika i ispitanika • Vrste potrebnih programa za formalno/neformalno obrazovanje	Kontinuirano tokom planskog perioda
11. Realizacija programa obuke zbog hitnih potreba tržišta rada	Poslovni subjekti Nezaposlena lica	• Poslovni subjekti • Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport/ Pedagoški zavod • Ustanove za obrazovanje odraslih • Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona • Obrtnička komora Zeničko-dobojskog kantona • Udruženja poslodavaca • Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice	• Odgovoreno na iskazane potrebe poslodavaca, doneseni i realizirani programi obuke • Broj zaposlenih nakon uspješno završene obuke	Kontinuirano tokom planskog perioda
12. Praćenje potreba za izmjenu odgovarajućih zakonskih propisa koji se odnose na unapređenje obrazovanja odraslih na području Zeničko-dobojskog kantona i iniciranje izmjena i dopuna istih	Građani Kantona	• Međusektorska radna grupa za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih • Vijeće za obrazovanje odraslih • Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport • Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona	Broj podnesenih inicijativa za izmjenu zakonskih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih	Kontinuirano tokom planskog perioda

13. Izrada finansijske procjene potrebnih sredstava za osnovno obrazovanje odraslih u Budžetu Zeničko-dobojskog kantona za period 2022-2024. godina		• Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport • Ministarstvo finansija • Ostala ministarstva i budžetski korisnici	• U budžetskom zahtjevu za budžetske godine iz ovog planskog perioda predviđena budžetska izdvajanja za osnovno obrazovanje odraslih • Osigurana vidljivost izdvajanja za osnovno obrazovanje odraslih kroz posebnu budžetsku liniju u budžetima ministarstava	Kontinuirano tokom planskog perioda
14. Promovisanje obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja i realizacija promotivnih kampanja i sajмова namijenjenih podsticanju građana za aktivnu participaciju u programima obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	• Zaposleni i nezaposleni građani • Javno mnijenje • Predstavnici stručne javnosti • Poslovni subjekti	• Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport • Ustanove za obrazovanje odraslih • Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona • Jedinice lokalne samouprave • Nevladin sektor • Socijalni partneri	• Broj promotivnih aktivnosti realizovanih kroz različite manifestacije	Kontinuirano tokom planskog perioda
15. Praćenje i evaluacija rada ustanova za obrazovanja odraslih	Ustanove za obrazovanje odraslih	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport/Pedagoški zavod	Broj izvještaja o praćenju i evaluaciji rada ustanova	Kontinuirano tokom planskog perioda

Broj: 10-34-4318/22
Zenica, 30.03.2022. godine

MINISTAR

Prof. dr. Spahija Kozlić

Na Plan obrazovanja odraslih za period 2022 –2024. godina, data je saglasnost Vlade Zeničko-dobojskog kantona, Zaključkom broj: 02_____/22., od _____ 2022. godine.

SEKRETAR VLADE ZE-DO KANTONA
